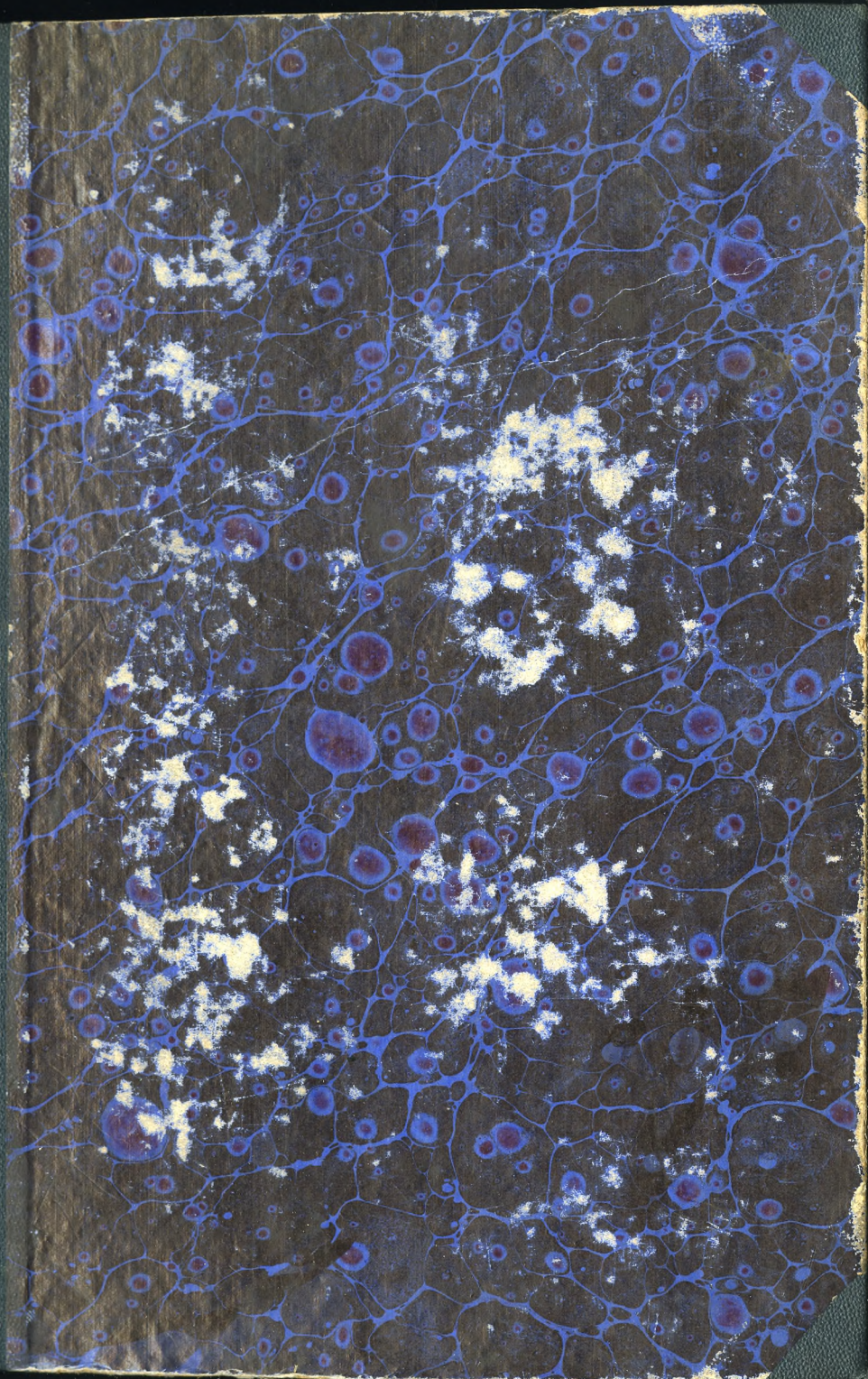

Politikai
röpiratok,

57.

57

44A

REFORM-ESZMÉK.

KÖZÉRDEKŰ TÁRLÓZATOK

A KATH. AUTONOMIA, AZ EGYHÁZI REFORM,

A POLITIKA

ÉS EGYHÁZ-TÁRSADALMI KÉRDÉSEK

KÖRÉBŐL.

A SZABADSÁG ÉS FELVILÁGOSODÁS HIVEI

SRÉMKA.

IRTA

BEZERÉDJ SÁNDOR,

MAGÁNZÓ KATH. PAP.

Ára 80 kr.

5.

PEST
KIADJA HECKENAST GUSZTÁN.
HECKENAST BUSZTÁN
PESTEN

REFORM-ESZMÉK.

REFORM-ESZMÉK.

KÖZÉRDEKŰ TÁRLÓZATOK

A KATH. AUTONOMIA, AZ EGYHÁZI REFORM,

ÉS A POLITIKA

ÉS EGYHÁZ-TÁRSADALMI KÉRDÉSEK

KÖRÉBŐL.

A SZABADSÁG ÉS FELVILÁGOSODÁS HIVEI

SZÁMÁRA. LX

IRTA:

BEZERÉDJ SÁNDOR.

MAGÁNZÓ KATH. PAP.

I. FÜZET.

PEST.

KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

MDCCCLXXI.

1871. évi 61. sz. 2. kötet

DEBALLEGI MÖR,

Pest, 1871. Nyomatott Heckenast Gusztávnál.

ELŐSZÓ.

„Ideje volna talán már az álomból felébredni,
— mondja a szent irás, s korunk felvilágosodásának
és haladásának szelleme szintén e serkentő szót han-
goztatja: „ébredjetek!“

Rázzon fel kábult szunnyadásunkból ez életre
intő szózat, s hagyjuk oda a tétlen közönyösség heverő
párnáját, midőn a világ nagy színpadán oly események
gördülnek le, melyeket figyelem nélkül csak azok
hagyhatnak, kik „látván nem látnak és hallván nem
hallanak“

A legutóbbi római zsinat kimondta a pápa esal-
hatlanságát, mit már a legeggyűbb ember sem fog
elhinni, — mert az, hogy egy hozzánk minden tekin-
tetben hasonló, gyarló ember esalhatatlan legyen, a
legnagyobb képtelenségek sorába tartozik. De azért
mégis találkozot Magyarországon két püspök, kik
ezen legfrisebb sületlenségek kihirdetni nem átallot-
ták, — s hihető, hogy a többi is követni fogja példá-
jokat, ha meggyőződést szerchezhetnek a katolikus
közönség bárgyuságáról.

Maga a Buda-Pesten tanácskozáásra gyűlt katólikus congressus is a kath. autonomia kérdésében oly irányt szabott maga elé, melyet a felvilágosodás, a szabadság érdekében legkevésbbé sem lehet helyeselni; hanem azért e kath. congressus le fogja játszani a maga szerepét, nem gondolva sem a közvéleménnyel, sem a közérzülettel, — hiszen a többség vezérférfiai tán fogalommal sem bírnak a szabadságról és felvilágosodásról! És a szabadelvű pártuak épen ezen időben kell képviseletlenül állania az irodalomban, mely úgy a tévelygők, mint az elvbarátok előtt, a szabadság, felvilágosodás és értelmesség zászlaját lobogtatná . . .

A mondottak szerint — úgy hiszem — eléggé indokolva van e szerény lapok közrebocsátása, melyeknek, hogy folytatása is következze és következhesse, — a t. közönség pártfogásától függ.

Tisza-Várkony, ápr. hó, 1871.

Bezerédj Sándor,

magánzó kath. pap.

TARTALOM.

	Lap
Fölvilágosodás és szabadság	1
A katolikus autonomia	21
Hulló levelek az idő és vallás fájáról	45
Apróságok.	
I. „Mint afféle „Egyházi reform“	61
II. Mi az a papi dispensatió?	62
III. Egy kis beszélgetés	65
IV. Egy kérdés	66
V. A katolikus congressus	67
VI. Hát az az „Értesítő a kath. congressusból“ micsoda csodabogara ennek a kath. irodalomnak?	68
VII. Haynald érsek	70
A katolikus irodalom	71
Interpelláció a vallás és közoktatásügyi tisztelt miniszter urhoz	77
A kath. autonomia és a congressus	95
Macska-körmök	109

Fölvilágosodás és szabadság.

„Fölvilágosodás“ és „Szabadság“ a leghatalmasabb sokszorozója az emberi tökéletesség- és haladásnak, melyeknek harmata- és áldásától fel-
diszlik a polgári társadalom jólléte és boldogsága, és fejledeznek magvai a jövő kor roppantabb felvilágzásának; két talapja ez a közboldogságnak, a melyért a népek és nemzetek annyira esengenek. Minden lépten-nyomon halljuk füleinkben dörögni a rozszleki gonoszság, az álarcozott jelemtellenség és szükeszü önbizalmatlanság áttató és elfogult ámitásaitól, hogy hazánk és nemzetünk is fellépett a haladásnak, fölvilágosodásnak pályájára; de hát boldog Isten, mindezen syren-hangok mellett hol vagyunk, hová jutottunk? míglen a tudomány, értelmiség és a felvilágosodás bámulatraméltó diadalok- és hódításokról tanuskodik a természet anyaga és anyagi ereje felett, és befolyása alatt, — addiglan a nép milliőinak nagy tömmege, lehet mondani egyeteme, a lelki sötétségnek valóságos éjhomályába van sülyedve! — Rettenetes példái tárulnak testi és lelki szemeink elé mindennap a nép ezen butaságának!

— 2 —

A ki szavaim igazsága felett kételkedik és kételkedni tud, az nézzen bele Magyarország legutóbbi népszámlálásának összeállítási táblázatába, és megdöbbenve fog meggyőződni Magyarország adófizető polgárainak azon rémitő butaságáról, a mely ott előbe tárul. Mit is lehet akkor a nép fölvilágosodása- és értelmességéről mondani, midőn annak közel 80 százaléka sem írni, sem olvasni nem tud. ¹⁾

Hazánk népmillióinak ezen iszonyu butaságán és lelki törpeségén még csodálkozni sem lehet, ha megfontoljuk, hogy a nép felvilágosodásának, értelmességének, tökéletesedésének és haladásának minden vezérlete a kormány, a hatalom és a papság, különösen pedig a katolikus papság kezében volt. A pap-

¹⁾ Szándékosan tettem ezt a 80%-ot, ámbár tudom épen az idézett táblázatból, hogy az ország központján is 35%-on felül áll ez a tudatlanság, de vannak azután megyék, melyek népességének tudatlansága a 82%-n is felül áll, miglen az ország általános tudatlansága a 65%-ot meghaladja, a mi már magában is elég arra, hogy egy kiseé gondolkodjunk felette, valamint a felett is, hogy az az egész szenvedélyességgel folytatott izgatás a felekezeti iskola és nevelés érdekében minő következményeket hozott eddig is reánk. és ne is várja senki, hogy ezután is annak más eredménye lehessen, akár mit dohognak is a püspökök és főpapok ott a kath. congressuson; azért siessenek ám hazámfiai, az országos nevelés és közmívelődés kérdését maguk kezeibe venni, nem hallgatván a képmutatók- és népámitókra, akár katolikus-, akár protestáns-, vagy zsidóvallásuak legyenek is azok. az egyre megy, mert ugy lehet, hogy akkor látják be csak veszélyességét egész nagyságában, a midőn már késő!

ságnak érdeke és fényes állása hozta magával azt, hogy a nép egyeteme minden tekintetben az ő fényes állásának, vagyonosságának hatalmas eszköze legyen, a mellett magának a vallásnak nemesebb irányu elvei- és szelleméről még csak sötét fogalommal se bírasson; hanem elmerülve a babonáskodás és vakhit ábrándjaiba, érdekeinek és terveinek, de a melyek a haza és emberiség közös érdekeitől egészen külön váltak, hatalmas eszközeül és gyámolítására szolgáljon.

A kormánynak meg a hatalomnak egy, a bárgyuk, mamelukok millióból álló gépsereg kellett, mely a többi oktalan állatoktól csak annyiban különbözzék, hogy emberi és nemesebb alak-, talán czifrább ruhába is van öltözve; mert hát az a nép, mely mindenféle gyilkoló mérgek és kábító italok használata által folytonosan az örültségnek egy bizonyos fokában kénytelen szenvedni; hogy az az ember társadalmi és egyéni feladatai, rendeltetése, a fölvilágosodás, a tudomány, az értelmesség és a társadalom szabadsága iránt valami fogékony hajlandóságot áruljon el és mutathasson: azt valóságosan még képzelni sem lehet. Nem csak a brit-indo gyarmatok népei iránt üzi ezt a mesterséget az angol kormány; — gyakorolják ezt az európai kormányok is, és nem egy részben amannál még százszorta veszedelmesebb alak- és modorban, mert csak így lehet azt a szörnyü könnyelműséget és hiúságot megérteni és megmagyarázni, a melylyel az egész társadalom egy roppant és valóságos kaszárnnyává van átalakítva, a melynek fentartása alatt

a népek már egyáltalában roskadoznak is. De hát ez még mind semmi, hanem hogy a földmivelés, tudomány, ipar, mesterség, művészet és az emberi munkásság s tevékenység folytatására szükséges annyi hasznos és munkás kezek a csatatérekben százezrek és milliónkint áldoztatnak fel a hatalom érdeke- és szeszélyének, — már ez csakugyan kézzelfogható bizonyítványt szolgáltat az emberi társadalom lelki sötétségéről, eltörpüléséről és valóságos betegségéről, mire nézve tehát kötelességem ki is mondani, hogy a társadalom ezen állapotán mindaddig csakugyan nem lesz segítve, míglen a nép egyeteme a fölvilágosodás, a tudomány és értelmesség iránt nagyobb fogékonyság-, hajlandóság- és ragaszkodással nem fog viseltetni; mert addig a leoszabb igék is az ember erkölcsi és természeti rendeltetése- és feladatáról termékeny föld helyett kopár sziklára esnek, és így a fölvilágosodás- és értelmességnek minden követelése hiu képzelet- és ábrándozásoknál egyebek nem lesznek.

Hajdan a véres harcok szakadatlan küzdelmei között csak egy szent kötelességet ismertek apáink a haza iránt: vérrel is megvédeni annak szabadságát, igazait, függetlenségét. Korunkban ezen szent kötelességhez még az is járult: a tudomány, a fölvilágosodás, értelem, munkásság és szabadság ereje- és világánál virágzóvá tenni a hazát és nemzetet, a melyet apáink vére szerzett és tartott meg számunkra. A ki a népszámlálás legközelebbi adataira csak egy pillantást vet, annak nem szükséges ezen feladat ne-

hézségeit még okadatolni és indokolni is; és azért, midőn e sorok igénytelen írója a haza és társadalom életérdekeinek védelmezésére a küzdhomok talajára lép, ugyanakkor a sértett magánérdek ellene zúdult zajától megijedni csakugyan nem fog, mert a történet és közérzület mindig gyávának bélyegezte azt, a ki az ellenség fegyverének zörejétől meg tudott és elég gyáva volt megrettenni, és hazája védelmétől visszavonult, s fegyvert nem fogott, midőn véres-kard hordoztatott szét az országban.

Az állati sereg a teremtés és természet által számára kimért ösvényen és pályán halad, nem birván tehetségeit, tulajdonait soha nagyobbra emelni és azokat tökéletesíteni, úgy a számára kiszabott korlátokon tulkolni. A természettudósok egyhangu állítása szerint ez az egyforma természeti ösztön évszázadok- és ezredeken keresztül mindig ugyanegy alak- és modorban nyilvánult; mert az állati sereg büszke királya, az oroszlány, ma is fölsége érzetében csak oly büszkén jár, mint valaha; a kis madár ma is oly tökélyvel készíti el fészket és neveli fel kisdedeit, mint valaha; a denevér, még ma sem birván megszokni a világosságot, csak a nap alkonyodtával búvik elő barlangja sötét odujából; a bagoly ma is az éj sötétségében szereti elhuhogni rémséges dalát; mert az állati sereg a természet kezéből nyervén meg önfentartásának minden ösztönét, azt sem tökéletesíteni, sem jobban kifejezni nem képes; azok minden ész és értelem nélkül magukra hagyatvák. De az ember nem változatlan ösztön gépelye, nem egy

állandó állapotnak sövényei közé van szoritva. Magától a természettől annyi nemes és szép tulajdonságokkal van felruházva, hogy csak magától függ, vajjon haladni és törekedni akar-e a fölvilágosodás, az értelmesség, a tökéletesség és szabadság nemes eszménye felé, vagy pedig, mint a többi állati sereg, csak egy helyen akarja keresztültengeni ezt a nyomoru életet.

Hogy a mondottak annál nagyobb súlyúak legyenek, ide irom Széchenyi aranyszavait: „Kölcsönös felvilágosítás, oktatás és nevelés ki fogja előbb-utóbb, de mindenesetre, fejteni az igazságot, midőn annak fénye előtünik, hogy az igazi jót és hasznost mindenki elfogadja, a balvélemény és előítélet serege, a tudatlanság és hazugság bajnokai ellenben pirulva fognak visszavonulni, s oly rettegéssel kerülük az igazságot, mint bagoly, denevér a nap sugarát.“ — És hát Magyarország közel 40 év után ezen aranyszavak megértésén, megfogamzásán haladott-e csak valamennyire is? gyarapodott-e a fölvilágosodás, értelmesség és tudomány ösvényén? Olvassátok csak el a legközelebbi népszámlálás száraz adatait, és ha van sziv mellüregetekben, akkor keserüen fogtok a rettenetes visszaesés szomoru eredményéről meggyőződni!

Mindezeket a maguk érdeme és sulya szerint mérlegelve, csodálkozhatunk-e azon, hogy hazánk társadalmi életviszonyai naponkint sötétebb és sötétebb képeket tárnak elénk. Minden tökfilkó, csuszómászó képtelenség -- hivatal és fényes állás után esenkedik, nem azért, mintha a várt hivatalnak valami-

képen nagyon meg is tudna felelni, hanem azért, hogy az uralkodóvá lett hivatalos csempészkedés- és csalásnak gyakorlásában, a becsület- és igazságnak megvéteésével is, minél inkább kitüntethesse magát. Hát oda, a szent heverésnek sötét oduiba, mindenféle munkakerülő és népbutító szajkók hogyan sietnek, a hol pedig meg kell hazafiuságukat, emberiségöket tagadni azért a henyélésért, és sem az egyháznak, sem a hazának nem szükségeseek, de azért mint afféle felesleges sebeket megtűrrik hát, nem másért, mint azért, hogy a fölvilágosodásnak és szabadságnak akadályául szolgáljanak továbbra is.

Nem hiába mondá Kossuth egyik korszakot alkotó beszédében azt, „hogy bűn és gyarlóság visszaélhet a legszentebbel is“, — és hát nincsen oly nemes törekvés, a melynek a gonosz önérdék vakmerő szemtelensége ellenlábaskodni ne merészelne. A katolikus papság mélyen érezte, tudta és látta ennek a bűnös gonoszságnak a súlyát és következményeit, a melyet Magyarország nép-egyeteme között előleges számítás- és bűnös gonoszsággal felidézett vastag tudatlanság által meghonosított; de azért legközelebb is mindent elkövetett ugy a felekezeti nevelés fentartása, valamint a vallási gyűlölség és egyenetlenség felszítása iránt, csak hogy a nép tudatlanságát állandósíthassa, és a törvény kedvezményeinek felhasználása mellett ma sem hágy fel még a felekezeti nevelés és iskola elleni izgatásaival, mert a katolikus congressus többségének mamelukjaival a primás és a püspöki kar, ezt a félszeg és

badar eljárást még szentesíteni is akarja, mert jól tudja és érti, hogy a szenteskedő képmutatásnak alárcza alatt minő tervszerű gonoszság rejlik; az a buta nép pedig elég vak hozzá, hogy meg ne láthassa, miszerint hazudott jóakarói minő mesterségesen készítik számára a kelepczét, a fölvilágosodás és szabadság kárára.

Nekem úgy látszik, és pedig a szóban forgó népszámlálás hiteles adatai szerint nem vélek csalatkozni, hogy Magyarország népegyeteme az értetlenség és tudatlanság lejtőjén halad, a helyett, hogy a fölvilágosodás és értelmesség magasiatára törekednék. És hát a primas mégis a kath. congressust megnyitó beszédében úgy nyilatkozott, hogy azon gyűlés munkálkodása által a kath. iskolák a kor színvonalára fognak emelkedni, hogy a tudomány követeléseinek is megfelelhessenek. Szépen megfeleltek eddig is, az eredmény a mivel világ ítélőszéke előtt fekszik: van egy elbutított, tudatlan és értetlen népünk. De azért a primas csak ilyen iskolát akar, a melylyel a tudományt, fölvilágosodást, értelmiséget és minden igazságot arczul lehet csapni föl hizott tenyerecskéivel. No de ha már bolondot akar mondani, legalább mondjon olyant, a mitől a világ tud legaláb vakulni; mert hát ő herczeg, a herczegnek, excellentias, méltóságos, nagyságos urnak nem is dukál okosat, de igen bolondot mondani.

Különben a fölreérthetés kikerülése végett ki kell még mondanom, hogy az az iskola és nevelés, ha felekezeti, legyen akár katholikus, protestans vagy

zsidó, az egyre megy; mert a fölvilágosodás, a tudomány szemüvegénél mindenik — fából vas karika, szegletes kör és körös négyszög, már pedig ez magábanvéve mind képtelenség. Ki kell az iskolát és nevelést a felekezetiesség békóiból szabadítani; akkor, de csak is akkor lesz a nép értelmes és fölvilágosodott, de mindenesetre szabad is.

A legközelebbi népszámlálás adatai világosabban beszélnek, hogy sem a felekezeti nevelés szomorú következményeire még bővebben is utalnom kellene; azt azonban a megczáfoltathatás kilátása nélkül bátran lehet állítani, hogy Magyarország fölvilágosodásának, értelmességének ily módóni alásülyedése és eltörpülésével Magyarország népei soha sem fognak Európa annyi mivelt népeinek család-egyetemében helyet foglalhatni. Ez nem is lehet másképen. Hiszen a gazdag jövedelmekkel rendelkező püspökök és főpapok sokkal hamarább építettek egy, a nép természeti, anyagi és erkölcsi tulajdonainak megvesztegetésére, megrontására szolgáló koresmát, mint iskolát; mert még ma is 1712 községben semmiféle iskola nincsen, és számtalan azon községek száma, a melyekben 2—300 tanköteles gyermek esik egy tanítóra, úgy hogy a hivatalos kimutatások szerint Magyarországnak még ma is 10,767 tanítóra lenne szüksége, a mely szám egy hadsereggel vetekedik.

És hát ily hiány, ily fogyatkozás mellett mi az, a mit Magyarország az emberi és társadalmi nevelés, a fölvilágosodás és értelmesség terjesztése- és föntar-

tására fordít? Szép csekélység. Az 5% iskola-adón kívül egy pár százezer forint, úgy hogy még a csödörök fentartása és tenyésztése is többbe kerül, miglen a hadsereg, hátultöltő puska, vontcsövü és golyószóró ágyu, és több efféle embergyilkoló és koldusító szerszámokra milliók fecséreltetnek el; elég az hozzá, hogy a nép nevelése-, értelmessége- és fölvilágosodásának előmozdítása- és fentartására szörnyü csekélység, vagy épen semmi sem fordittatik.

Franciaország 38 millió lakossága 700.000 iskolát tart fen; a nép nevelése- és közmívelődésére 50—60 millió frankot költ évenként: Magyarország 16 millió lakossága alig képes 13,798 iskolát fentartani, a népnevelés- és közmívelődésére pedig alig költ 4 millió forintot, mert hát az állam polgárai, idegen istenek és érdekek fentartása végett, már úgy is annyira meg vannak a közteherviselés czime alatt terhelve adóval, hogy már közel 40 millió hátralékban van. és így, ha az ország nemesebb feladataira, emberi és társadalmi céljainak előmozdítása-, a közmívelődés és fölvilágosodás terjesztése- és előmenetelére nem juthat semmi, — azon ily körülmények között még csodálkozni sem lehet; azok a papi javak meg, a melyek eredetileg a közmívelődés terjesztésére és az ország védelmének fentartása végett adattak, — mert Mohácsnál is 7 püspök esett el katonástól együtt, — oly kezekben vannak, a melyekkel a nép fölvilágosodása, értelmessége, tudományossága homlokegyenest ellenkezik.

Igy állván a népnevelés ügye és az iskola kér-

dése, ugyan kérdezzétek meg, hány község van korcsma nélkül, és meg fogjátok érteni azt, hogy egy sincs! — De azért Magyarország püspökei, a királykodó és a nép szabadságát elnyomó pápa zsoldosainak fentartására milliókat koldultak és varázsoltak össze, mindenféle hazuság- és ájtatos igérettekkel, a szegény, tudatlan és buta nép áldozat-készségétől „péterfillérek“ czime és ürügye alatt; de ugyanczen idő alatt Magyarország népnevelésének, fölvilágosodásának, értelmességének előmozdítására, terjesztésére, iskola-építés- és tanítók fizetésére ugyan mit fordítottak? — semmit . . . Maguk a katolikus lelkészek egész éven át a lelki gondoskodásukra bizott hiveikkel folytonos surlódás- és izetlenségben élnek, a párbér és stola megfizetése miatt, a helyett, hogy a fölvilágosodás és értelmesség magvait szórják el; pedig hát ők ugy is tudják, tudniok kell, hogy hiveiknek minden vallásossága az álszentelkedés, vakbuzgóság, alakoskodás, képmutatás szemfényvesztéséből áll, míg a valódi vallásosságnak eszményétől távol vannak. mint Makó Jeruzsálemtől.

A prot. hitközség maga szedvén be a lelkész fizetését, annak a hitközséggel más érintkezése nincs, azért meg is követelik tőle, hogy hivatalának pontosan megfeleljen; a katolikusoknál szigoruan mellőzték minden időben a nép befolyását az egyházi ügyekbe, azért akarják ma is az alkotmány és szabadság, meg a katolikus autonomia köpönyege alatt a népet a sekrestyések és papi hajdu-féle szerepre juttatni; azért el is követnek de mindent, hogy a

nép befolyása az egyházi ügyek körül valamiképen tulsulyra ne vergődhessek.

Magyarország polgárainak fölvilágosodásáról, értelmességéről nagyon hü és találó képet adott Jókai Mórnak azon mondata:

„Tanító a réten bibicztoját keres,
Neveli a népet mogyorófa s deres.“

Valóságosan pedig, ha már a rómaiaknál is azt lehetett mondani, hogy „a kit az istenek meg akarnak verni, azt tanítóvá teszik,“ ugy hát én nem is tudom, hogy arra a tanítóra, a kinek ilyen sorsa van, mit lehessen mondani; de hát érezzük is egész sulyával ennek a következményeit.

Mindezen tényekkel szemben meg kell vallanom, hogy mindig megbotránkozásomat keltette fel, valahányszor a katolikus irodalom egy vagy más szüleménye jutott kezemhez; mert az tele van és hemzsegholmi, a fölvilágosodás, a tudomány és értelmesség elleni merész dohogásoktól; mert hát minden akadályok között, a melyek valaha a tudomány, értelmesség és fölvilágosodás haladásának útjába gördítettek, az volt a leghatalmasabb és célravezetőbb, a melyet a pápa, püspökök és papok foganatosítottak; jól tudták, hogy és miképen kell villámhárítókat felállítani a tudomány és értelmesség terjedése ellen, és miglen a régi időben a fölvilágosodás minden vivmányait embervérben fojtották meg, — az ujabb időben a felekezeti viszálykodás és egyenetlenség felköltésével szépen diadalmaskodtak.

Magyarország fiai és gyermekei keveselték azt

a csapást és nyomort, a melyet a török uralom alatt szenvedett a haza, hanem azután mint valóságos Kainok, tovább két századnál valóságos lelki vaksággal fürödtek egymás vérében a haza és emberiség átkául, mert mindezen viszálykodásoknak legtöbb hasznát egyenesen a hatalom látta, maga pedig a nemzet fogyott, pusztult, romlott, test- és lélekben egyformán.

A reánk maradt görög és római irodalom remekei a mű- és emlék-épületek maradványai, az emberi szellem és tökély oly fokáról tesznek bizonyosságot, hogy azokhoz mérve korunk minden fölvilágosodása, értelmessége, valóságos törpének tiúnik fel; de hát „alig lett a kereszténység a római birodalomban uralkodó vallássá“, — mondja korunk egyik jeles történetbuvára, — „már megindították a papok a hadjáratot és a küzdelmet az emberi elme minden remekei, a tudomány, a fölvilágosodás és haladás minden vívmányai ellen,“ és ugyancsak a történet tanúsága szerint, a pápa Kolombus Kristófot és tanát Amerika létezése felől elátkozta, elkárhoztatta; magát a halhatatlan emlékü Galileit a naprendszer, a csillagok és az égitestek pályájának meghatározása miatt máglyára hurczolta a papi hatalom és önkény, mert vaktudatlanságában a tudomány fény- és lángjától a vallási vakságot féltette, úgy, hogy méltán lehet kérdeznünk, hogy hol volna határa ma az emberi tudomány- és fölvilágosodásnak, ha egyfelől a hatalom és önkény, másfelől meg a papság nem szegi szárnyát a szellem röpülésének, miként

Draper Európa szellemi fejlődéséről irt jeles munkájában mondja: „Két ezred-évnek kellett lefolynia Archimedestől Newtonig; — tizenhét századnak Hypparchustól Keplerig — és majdnem husz évszázadnak Herotól Wath Jakabig, mint a kinek első gőzgépe a Serapeumban mozgott, és a ki a világ iparának új irányt és új fordulatot adott.“

És valóban nem lehet eléggé kárhóztatni azt a gonoszságot és merényletet, a mely a vallás ürügye és ezége alatt a fölvilágosodás és tudomány elnyomására és megsemmisítésére még eddig mindig használtatott; mert mindig tartottak attól, hogy a fölvilágosodott és értelmes nép valahogy keresztül találja látni a hatalom és önkény, meg a papi ámitás minden mesterkedéseit; azért mindenik részen jobban féltek az igazság felfedezésétől, mint valami támadó hadseregtől.

Nekünk tehát, kik a nép fölvilágosodásának, értelmességének, polgári és társadalmi hivatásának hívei vagyunk, kötelességünk e téren a leggyökerebb átalakulást és reformot sürgetni, mind magában az egyházban, mind a társadalomban, mert egyik a másik nélkül annyi megvénült bajokon segíteni nem is képes.

De ki is képzelhet népnevelést, fölvilágosodást, értelmességét itt, a midőn az iskola-köteles nevendék, még mikor iskolába kellenék járnia, már akkor nem egy, erejét és tehetségét emésztő terhes munka- és foglalkozással kénytelen magát elvonni a képzés elemeitől, — mit hogy annál inkább elbirhasson,

korán kénytelen azoknak a bódító és kábító italoknak az élvezetét megszokni, úgy hogy ezáltal életkorának minden értelmi képessége, felfogása már gyermekkorában semmivé lenni kénytelen; és hát ezen körülmények hatálya és befolyása alatt a nép fölvilágosodásának és közmívelődésének emelkedését még várni sem lehet, — addig pedig a nép mindig a hatalom és hamis istenek lelketlen érdekeinek eszköze- és játékául fog szolgálni!

Az államnak, meg a társadalomnak is kiválóan feladatai közé tartozik, hogy tagjai és polgárai ne csak vallásosak, de erkölcsösek is legyenek. ¹⁾ — Az ember már természeténél fogva úgy van alkotva,

¹⁾ Az államnak, a kormányoknak, a társadalmi érdekek vezetése- és kormányzásánál fogva, mindig megvolt az a felügyeleti joga, hogy azon vallásfelekezetet, mely az állam feloszlására vezető tanokat hirdetett volna, az állam testületéről kitilthassa; egyébiránt az államtudományok legújabb fejlődése szerint, midőn az állam polgárainak egyetemes ohajtása a körül pontosul össze, hogy a társadalmi szabadság a köz-renddel párosuljon és megszilárdulhasson, nem kell, nem lehet tartani attól, hogy az Isten imádása körül támadott és létező eltérő vélemények valamiképen az állam és társadalom belbékéjét, nyugodalmát felzavarhatnák, mert ezt csak a politikai és társadalmi kérdéseknek a kormány és hatalom általi elnyomása idézheti fel. Itt van erre nézve hazánkban a nazarénusok élő példája, és ott van Észak-Amerikának igen virágzó, hatalmas és szabad állam-egyeteme!

hogy vallás nélkül nem lehet meg, legyen ez bárminő. Ezért mondta vala Cicero, a római híres szónok, hogy „nem létezett még oly vad nép, mely bármely Istent ne imádott volna.“ És hát mire való az a szentséges irodalom által szórt káromkodási özön, a világ és emberiség vallástalansága és vallásos közömbössége ellen? midőn a hitetlenség és vallástalanság minden anyagát maga a pápa, a püspökök és papok szolgáltatják. Meglássak, ha az egyház külső és belső reformatiója a fölvilágosodás és szabadelvűség követelése szerint fog végrehajtani, — akkor az emberiség vallásosága ellen épen semmi panasz sem leend; de úgy, a hogyan a kath. congressus többsége, meg a püspöki kar egy örült áramlat után megindult, — azon az uton ugyan nem fogják a nép vallásosságát előmozdítani és tökéletesíteni de soha!

A mondottaknál fogva azonban e sorok írójának tántorithatlan meggyőződése, hogy a vallásos meggyőződés és lélekismeret nélkül, bármit higyenek is az emberek, sem becsületes polgárok, sem becsületes hivatalnokok nem lesznek de soha; mert e nélkül sem a nyilvánosság, sem a törvény nem képes ellenőrizni a jellemtelenségnek mindazon gázságait, a melyeket a vallásos meggyőződés és lélekismeret elítélni és elkárhoztatni szokott, az emberiség közös ügyének és érdekeinek előnyére és javára. De hasztalan számít a kormány is, a hatalom is mindazon rendszabályainak állandóságára, melyek az emberi lélekismeret és meggyőződés talaján helyeslés és

rokonszenvre nem találhatnak; mert ez, a hatalom polczán csak úgy elitéli azt a fejedelmet, a ki vas pálczával uralkodik, miként elitélte a pápa királykodását és annak csalhatatlanságát, a ki pedig hivatta volna a hit és erkölcs elveinek élén az igazság és jellem kitünőségeként tündökleni.

Annyit meg már épen a legeggyűgyűbb kath. ember is tud látni, hogy a katolikus vallás lényege, szelleme épen úgy nem áll a pápa királykodásában és csalhatatlanságában, miként nem áll azokban az örült szerzetesi fogadásokban, a bucsujárási helyeken hirdetett, annyi hazudott csodáknak könnyelmű hiedelmében, az Isten és természet törvényével ellenkező papi nőtlenségben, és a főpapok annyi gazdag javadalmainak megtartásában, az isteni szolgálat nyelvének a holt deák nyelveni gyakorlásában, és sok tekintetben az annyi visszaélések, képmutatás, alakoskodás fentartásában, mint a melyek, megvallva az igazat, eddig sem eredményeztek jó befolyást a vallás és erkölcsiség megszilárdulása körül, és fentartásuk ezután is az egyház és vallás lényege- és fogalmának kiszámíthatatlan károkat okozhatna.

Ugy látszik azonban, hogy a püspökök meg a kath. congressus többsége, az átalakulás főmozzanataival legkevesebbet akar foglalkozni, pedig hát nekik úgy is tudniok lehet és kell, hogy a nép abból a „dominus vobiscum“-ból nem ért semmit. De annyit meg már épen tagadni sem lehet, hogy a gondviselés, nagy háztartásának végzete szerint, az embert a polgári és egyházi társadalom létesítése által a bol-

dogság és megelégedés élvezésére teremtette; de hát hogy ezt a minden fölvilágosodás és szabadság folyamával ellenkező intézmények fentartása mellett el lehetne érni, azt senki sem képzelheti!?

Hogy miként legyenek és lehessenek a társadalom polgárai vallásosak, ha már a vallásnak külső fogalmával sem képesek megismerkedni abból a katekizmuzból, melyet a papok tanítanak, azon módtól meg épen, a mint a papok tanítják a vallást, kívánni, de várni sem lehet, hogy a nép a vallás fogalma- és elemeivel megismerkedhetnék. Én magam is jelen voltam egy falusi examenon, midőn a plébános azért dicsérte meg a gyermekeket, mert ugy szajkó módjára, valóságos értelmetlenséggel el tudták darálni a katekizmust. A lapok meg kevéssel ezelőtt részletezték egy katolikus papnak vallás-tanítási eljárását. Ide irom az egész eljárást szó szerint, hogy az olvasó meggyőződhesék, miszerint tollamat egyedül az igazság és fölvilágosodás nagy érdekei vezetik.

„Vallás-tanítási óra van, s a fiu-osztály 46 nebulója várja a malasztteljes igéket, a melyekkel a katecheta urnak van hivatása gyarapítani lelket és szivet. A tisztelendő ur hozzá is kezd gyöngö tanítványai lelkületének áhítatos kiképzéséhez. „Nos fiacskáim mit gondoltok, honnan jö az ember?“ A gyermekek nagyot néznek, mig végre felkiáltanak: „A pápa ajándékozza! a Dunából fogják.“ „Nem találtátok el,“ — válaszol a bölcs, — „mert az ember, vagyis a gyermek, az anya méhéből jö.“ — Áltá-

lános derűtség, mignem ellenmondások hallatszanak; hogy „az én mamámnak nincsenek se méhei, se méhkasai.“ — Valamivel érettebbek bátrak felszólalni a feltűnt szó megmagyarázásáért. Megtörténik. Az előadás tovább foly: „Mit gondoltok, kétszer születik-e az ember, és ha nem, miért nem?“ A gyermekek közül egyik sem adhat választ, mert ugyan honnan is vegyenek ily bölcseséget. Ki egyet, ki mást mond; a tudós lelkipásztor végre megszólal maga és hallatja szavát ekképen: „No már hogyan gondolhattok olyat, hogy valaki kétszerzülessék, mert a gyermek ugyan hogy mehetne oda vissza, a honnan jött?“

Ez tehát az a vallástanítási idomítás, de nem tanítás és nevelés, a miért a katolikus sugalmazott és bérencz lapok annyira össze-vissza darálnak mindent, hazudnak, ámitanak, a legnagyobb valótlanságokat is a fülébe dörgik annak a szegény tudatlan népnek, csak hogy a felekezeti iskolát és a papi befolyást az iskolában fentarthassák; pedig hát e befolyás épen úgy veszi ki magát, mint ha ismert tolvajokra biznók a közpénztárak kezelését.

Igen, mi is akarjuk úgy az iskolás gyermekeket, valamint az állam minden polgárát vallásossá és erkölcsössé nevelni, — de ott, hol a mód- és eszközről van szó, ott messze eltérnek egymástól utaink, mert minket legalább ez a fölvilágosodás és szabadság ellen üzött mindenféle képtelenség ki nem elégít de soha! mert nekünk legalább is olyan nevelés kell, a mely az ember méltóságának és társadalmi feladatának, rendeltetésének megfelelhetne,

a helyett, a mely az embert a hatalom és papság érdekeinek vak eszközévé teszi. De az ily nevelést a fölvilágosodás és szabadság elvei szerint lehet csak sürgetni és követelni. A katolikus autonomiai congressus épen ez ellen fegyverkezik, azt alább fogjuk meglátni.

A katolikus autonomia.

Magyarország szabadságának és függetlenségének egyik veteran bajnoka, Mocsáry Lajos ur tollából az „Ellenőr“ f. é. február 12-iki számában egy oly jeles czikket hozott, hogy az igazság iránti meleg ragaszkodásomnál fogva hivatva érzem magamat, annak egész terjedelmében való átvételére, és pedig leginkább azért, hogy e nagy fontosságú, és civilizációkra nézve nagy horderejű ügy minden mozzanataira nézve az olvasó érdemileg tájékozhasssa magát. A czikk itt következik :

„Bámulatos, mennyire sikerült a jezsuitismusnak az autonomiával port hinteni a közönség szemébe. Csak egy kissé kell gondolkozni s azonnal tisztában lehet mindenki a fölött, micsoda mélyen számító állnoksággal járnak el bizonyos főpapok és vak eszközeik ez alkalommal; de hát, fájdalom, igen sok ember van, a ki nem szereti agyát csak egy kis gondolkozással is fárasztani, hanem megy vaktában bizonyos hangzatos szavak után. Szabad egyház, autonomia, egyenjoguság a protestánsokkal, tulajdon szentsége

(a papi javakra nézve) — ezek azon szavak, melyeket ajkaira vesznek a jezsuiták s melyekkel úgy tesznek, mint azok, a kiknek szól Mózes tizparancsolatának elseje: ne vegyétek hiába istennek nevét. Egyébiránt nem is veszik fel ezek ama szent igéket hiában. Amitni akarnak velük, mit s a ját igéikkel elérni nem lehet többé semmi reményük.“

„Tudják hát meg azok, kik nem akarnak elbolondittatni, hogy miféle fán terem azon egyházi autonomia, mely iránt a jezsuiták lelkesülnek. S hogy ezt megértsék, vizsgálják meg, hogy miből áll, milyen, miként tartja fenn magát ott, a hol valóban, igazán létezik s gyakorlatilag működik — a protestánsoknál. Mert hiszen ezen kezdették a dolgot, a protestáns autonomiára mutattak mint példányképre, s azt kérdezték az autonomiai mozgalom indítói a katolikus közönségtől: kell-e nektek is hasonló autonomia?“

„Dogma, liturgia, egyházi törvény, kormányzat és fegyelem, a papok neveltetése és ezenkívül minden, a mi csak egyházi és iskolai dolog, a protestánsoknál a világiaknak hatáskörébe tartozik. Épen úgy határoznak dogmai és liturgiai s mindazon tárgyak fölött, melyek a katolikus autonomia szervezetében kizárólag a papságnak lennének reserválva, mint az egyházi vagyon és az iskolai ügyek fölött; szóval az egyházban s annak körében előforduló minden ügyekben a világiak befolyanak minden kivétel nélkül, nincsen oly egyházi ügy, melyből a világiak ki volnának zárva, mely a papi rendnek

volna fentartva a világiak kizárásával. A kormányzó testületekben a paritás van alkalmazva; a superintendens vagyis püspök mellett áll az egyházkerületi főgondnok, az esperes mellett áll az egyházmegyei gondnok, az egyházi lelkész mellett áll a helybeli gondnok. Az egyházkerületi és egyházmegyei kormány és ítélőszék, vagyis gyűlés egyenlő számú egyházi és világi tagokból áll, az egyes egyházak ügyeit az egyháztanács viszi, a lelkész az egyház hivatalnoka.“

„Minden lelkész, az egyház-közönség tagjai, minden egyházi hivatalnok u. m. esperes, püspök, az egyházmegyéék illetőleg az egyházkerületek egyházainak szavazattöbbsége által választatik.“

„E szerint a világiaknak minden egyházi ügyekben való teljes jogosultsága biztosítva van. És daczára ennek a világiaknak folytonosan kell örködniök s állandó feladatuk ellenőrizni a papságnak tulajdonságait, folytonosan kell vigyázniök, hogy befolyásuk a papság tulnyomó befolyása által háttérbe ne szorítottassék. S ez csak ez által sikerül, hogy a papság semmi kiváltságos állással nem bir, anyagi tekintetben pedig szegény. A papság hivatásánál fogva, mely szerint kiválólag a lelkiekkel foglalkozik, a népre nagy befolyással bir, különösen kimagaslik az egyszerű falusi nép köréből, melylyel folytonos közvetlen érintkezésben áll, s mely előtt kiváló és saját-nemű tisztelet tárgya. Ezenkívül nagyban emeli a papság befolyását az egyházi ügyekben az, hogy azokkal kiválólag foglalkozik, azokat különösen feladatának és szakmányának tekinti s azért e téren több

szakismerettel bir, mint a világiak. Ha ezen állásához még saját kasztszerű kiváltságos állás és nagy vagyon is járulna, akkor kétségtelen, hogy a világi elem gyakorlatilag nem tudná befolyását akként fentartani, hogy paritásban maradjon; annál kevésbbé tudná pedig fentartani a tulnyomóságot, melyet jelenleg társadalmi előnyösebb helyzeténél fogva tetteleg gyakorolt.“

„Ez rövid vonásokban a protestans autonómiának állapota. Lényege ennek: hogy a papság nem képez kasztot, hogy a világiak mindenbe befolyanak — elkezdve a dogmai ügyektől a vagyonkezelés legutolsó részleteig; hogy a papság társadalmi állása s vagyoni helyzete szerény. Bár melyike hiányzanék ezen lényeges kellékeknek, a protestans autonómia megszűnnék lenni az, a mi.“

„Lehet-e a katolikusoknál a mostani viszonyok közt csak álmodni is arról, hogy hasonló állapotot lehessen teremteni? Nem akarok szót szaporítani annak kimutatására, hogy ez teljesen lehetetlen, beláthatja egy tekintetre mindenki. S ha ez így van, akkor arról, hogy a katolikusok a protestans autonómiaért tchessenek — gondolni sem lehet.“

„De hát azt mondhatják: nem szükséges, hogy minden tekintetben hasonló legyen a katolikus autonómia a protestansokéhoz, nyereség lesz, ha bár kevesebbet, de mégis befolyást nyernek a világiak az egyházi ügyekbe.“

„Epen itt fekszik a legsajnosabb fallacia. Ha nem sikerül, ha nem lehet a katolikusoknak oly

állásba helyezni magukat a hierarchia ellenében, mint a milyenben tetteleg léteznek a protestansok, akkor a látszólagos befolyás, melyet nyernek, csak azt eszközli, hogy valósággal kegyelemre adják át magukat a papságnak.“

„Az állam képviseli jelenleg a katolikus világi elemet. A katolikusoknál a fejedelem és a kormány, a király, cultuszminiszter és országgyűlés bírja azon hatalmat, gyakorolja azon befolyást, melyet a protestánsoknál a felekezet világi része a fő- és segédgondnokok, egyházkerületi, egyházmegyei gyűlések és helybeli egyháztanácsok által, valamint társadalmi állásánál fogva gyakorol.“

„S a katolikusoknál oly nagy a papság hatalma, hogy annak ellenében még oly erős világi hatalom is, mint az, a melyet az állam gyakorol az egyházi ügyekben, alig képes megállani olyformán, hogy megóvja a világiakat a papság korlátlan uralmától, mert a papság roppant befolyást gyakorol magára az államra is.“

„Mily állapotba jönnének most már a katolikusok, ha eldobnák maguktól azon hatalmas támaszt, melyet nekik a papi uralom ellen az állam hatalma nyújt? Megadnák magukat kegyelemre ezen uralomnak.“

„Igaz, hogy a világiak befolyásának ily uton való gyakorlása a katolikusokra nézve nem kielégítő, nem felel meg azon alkotmányos formáknak, melyek szerint szoktuk meg gyakorolni politikai jogainkat, némi visszásság rejlik abban is, hogy az

állam nem egészen katolikus, habár tetteleg nálunk még jóformán most is az: de az a kérdés, jobb-e az ily befolyás, vagy ha úgy tetszik protectió, mint semmi befolyás, mint semmi oltalom? Mert nem arról van szó, hogy ezen állami protectió egy valódi egyházi önkormányzat által helyettesítsék, nem állam és önkormányzat közül kell választani, miután egy teljes és valódi önkormányzatot a katolikusoknál létesíteni lehetetlen; egyedül arról van szó, le akarnak-e a katolikusok mondani azon oltalomról, melyet nekik az állam nyújt a papi uralom ellen — némely látszólagos, de a valóságban értéktelen jogokért, melyeket a papság autonomia név alatt nekik odadobni hajlandó.“

„Mert hát miből állanak ezen jogok? Rövidebben abból, hogy megengedtetnék nekik vesződni és fáradozni a papi javak kezelésével, lehetnének az egyházban sekrestyések, az iskolában pedellusok, de az oroszánrész minden ügyben a papság kezében maradna korlátlan hatalommal, mert szabadon, az államnak hatalmas kezétől.“

„Nincs más alternatíva, úgy a hogy a dolgok most állanak. Ha valódi autonómiát akarnak szerezni, akkor oly gyökeres változást kell elébb létrehozni, milyennek létrehozására nem látunk ez idő szerint a katolikusoknál egyáltalában semmi hajlamot. Teljesen és tökéletesen nivellirozni kell a tért, épen úgy, mintha most felkerekednék az összes magyar nemzet s kivándorolna Amerikába, vagy Ausztráliába, hogy ott Zrinyi a költő szerint „fundáljon új országot,“ s

s egészen újból kezdené egyházi tekintetben is szervezkedését.“

„A ki templomba akar járni, építsen magának, a ki papot akar tartani, fizesse. Mindenkinck magán ügye, miként dicséri istent, s ha vallása gyakorlata végett szükségesnek tartja, álljon másokkal társulatba épen ugy, mint együleteket alkot másféle czélokból. Így létezik Amerikában a szabad egyház szabad államban, ezen az alapon létezik századok óta hazánkban a protestans egyház. Erre az állapotra kellene visszamenni a katolikus felekezetnek is s meg kellene semmisíteni mindazon viszonyokat, melyek amaz alaptól eltérőleg századok óta létrejöttek.“

„Legelső conditio sine qua non: a papi jószágok elvétele. A mig a papság ily roppant vagyonnal rendelkezik s fokkoza ez által hivatásszerű foglalkozása- és állásában rejlő roppant befolyását, ellenében a világiak egyenlő befolyására számolni teljes lehetetlen. A papok és főpapok dotatióját kizárólag a felekezet tagjainak zsebéből kell teljesíteni, a főpapok nem lehetnek egyebek, mint a felekezet hivatalnokai. Meg kell szüntetni az egyházi megyének még beosztását is, meg kell szüntetni a püspöki székhelyeket, hogy enyésszék el ez által a hazánkbeli hierarchiának történelmi állása sa multtal tökéletesen szakitson a felekezet.“

„Meg kell szüntetni a papságnak nem csak polgári kiváltságait, de általában egész kasztszerű állását; meg kell szüntetni a coelibátust: választás utján kell betölteni a lelkészi, esperesi és püspöki állásokat.“

„A világiak hatásköréből nem szabad kivenni a hittani, egyház-kormányzási, liturgia s egyház-fegyelmi dolgokat, a papságnak, mint önálló testületnek ne legyen joga e tárgyokban önállóan intézkedni s a felekezetre bármit is octoírozni.“

„Ez természetesen egy új reformatio in capite et membris. Távolról sem jöhet eszünkbe azt követelni katolikus atyáinkfiától, hogy mindezt megtegyék s Magyarországon egy új reformációt indítsanak. A vallási reformatióknak hídeje általában úgy látszik lejárt; a vallás nem érdekli többé úgy az emberiséget, mint egykoron, s mindazon reform-törekvések, melyek a vallásreformokhoz csatlakoztak, melyek a vallás ürügye alatt kerestek utat maguknak, most már attól elválasztva, önállóan, külön keresnek érvényesülést. De ha nem éreznek hajlamot Magyarországon a katolikus vallást reformálni, akkor mondjanak le a katolikus autonomia ábrándjáról s ne hagyják magukat tetsző hangzású szavak által oly térre vezetetni, melyen nem vár rájuk egyéb, mint a korlátlan papi uralom.“

„A papoknak és tán néhány vakbuzgó hiveiknek valódi céljuk a megindított autonómiai mozgalommal: a papságnak biztosítani az egyházi javak élvezetét; ez az egyik főcél. A másik pedig az, hogy mentse föl magukat teljesen az állam hatalmától, azaz a világi befolyástól, melyet a világi részről s annak érdekében jelenleg kormány és törvényhozás gyakorol; kerítsék kezükbe a nevelés és közoktatás ügyét, kerítsék kezükbe azon roppant birtokon

kivül, melyet a főpapok élveznek, még azonfelül az alapítványokat is. Kettős volna tehát a nyereség: biztosítanak maguknak azt, a mi jelenleg is kezükben van s azonkívül megszereznék még azt is, a mi jelenleg nincs kizárólagos hatalmukban. Magas díj, fényes eredmény! Méltó, hogy érette mozgásba tétesék a jezsuita álnokságnak egész fegyvertára.“

„Csak az volna végzetlenülül sajnos dolog, ha katolikus atyánkfiai, sőt mások is nem ismernék fel a báránybőrbe öltözött farkasokat s en bloc elfogadván a „szabadság“ „önkormányzat“ álnokul hangoztatott szavakat, nem vizsgálnák, hogy mit árulnak voltaképpen e nevek alatt.“

„És pedig sajnosan tapasztaljuk, hogy sokan tévútra hagyják magukat vezetetni. Például, szabadelvű oldalról halljuk: el kell törülni a kultuszminiszteriumot. Igen, ha elveszik a papi jószágokat, ha eltörlik a coelibatust (és a barátokat is. Szerk.), ha a katolikusok maguk nevelik, választják, fizetik papjaik és főpapjaikat, akkor nem lesz szükség cultuszminiszterre, de hát addig ki által gyakorolják a katolikusok az egyházi ügyekre való befolyásukat? s milyen legyen a közeg, mely által az állam megóvja katolikus polgárait a hierarchia ellen, egy más állam ellen az államban?“

„Nem akarok ez alkalommal részletekbe bocsátkozni, en bloc vettem az egész autonomia-mozgalmat s fel akartam hívni a figyelmet, nehogy sokan elandalodjanak a szabadság és autonomia álnokul hangoztatott malasztos igéinek hatása alatt. S e

tekintetben nem érzem magamat zibbasztva az által, hogy mint protestánsnak bizonyos illemszabályokra való tekintetknél fogva inkább katolikusokra kellene bizoni ily dolgok feszegetését. A közszabadság van hazánkban megtámadva s a közös vagyon irányában közös a védelmi kötelesség. De különben épen mint protestáns szólhatok illetékesen az egyházi autonomia kérdéséhez, ismervén gyakorlatból, mi az és mik nélkülözhetlen kellékei.

Mocsáry Lajos.“

Eddig a cikk, a melynek alapos tárgyismeretét elvitatni nem lehet, de nem is akarom; de hát arról van szó, hogy mi Európában vagyunk, a hol a nép értelmi képessége mindenféle eszközökkel jóformán tönkre van téve. Azután meg Amerikának nem volt egy olyan örült királya, ki a papok hizlalásával kezdette volna meg uralkodását; az meg már a megdönthetetlen igazságok rovatába tartozik, hogy a szabad Amerikának polgárai a közteher-viselés és kaszárnyás katonáskodás által sem kimerítve, sem pedig megvesztegetve nincsenek, mint hogy ezt a mi európai minta-alkotmányosságunk közös-ügyes boldogságában épen látjuk és tapasztaljuk. Ott igenis a politikai és társadalmi szabadság a maga fénye- és teljességében virágzik, míg nálunk Európában az álalkotmányosság szemfényvesztéseinek járszalaga után törekszenek mindenfelé; hozzá járul ehhez még az is, hogy Amerika, a maga terjedelméhez mérten, még ma is néptelen.

Igaz ugyan, hogy az európai fejedelmek és ural-

kodók nagyon is sietnek néptelenekké és sivatagokká tenni az országokat, hadviselésüknek újabb rendszere által, és mindezen elmondottaknak megvan az a természeti következése, mint viznek a nedvesség és kétszer kettőnek a négy, hogy az európai nép egyáltalában szegény, lehet mondani, hogy koldus, és a mi még ehhez járul szent háromságnak, szörnyű tudatlan, miként erről a népszámlálás adatai Magyarországon is tanuskodnak; miglen az amerikai nép gazdag, vagyonos és a mellett igen értelmes és fölvilágosodott. Ha tehát az ur isten nevében mi újabb adózással fogjuk és akarjuk megterhelni a már úgy is eléggé sújtott népet, a mely már a papok nyúzásai miatt eléggé zúgolódik, és ennél fogva a vallási dolgokra sem sokat ad, akkor igen könnyen megeshetik, hogy a legnagyobb rész egyenesen nazarenussá lesz! —

Én tehát úgy gondolom, hogy ha az állam csakugyan elveszi a papi javakat, aminthogy ez több politikai tekintetegnél fogva ma már csak az idő kérdése, és elkerülhetetlen is, — akkor legalább úgy hiszem méltányosan lehet követelni, nem egyes hitfelekezet, de a köz-ügy érdekében, hogy az állam a nép kultus-terhein egy részben könnyíteni segítsen; máskülönben meg aggódni sem tudok eléggé azon, hogy ha ezek a roppant katolikus egyházi javak a kormány kezébe kerülhetnek, nem fogja-e ezeket is a közös-ügy feneketlen zsákja elnyelni, hiszen már a magyar korona birtokainak is igen nagy részét a bécsi kormány részint eladta, részint elzálogosította.

Azt mondja Mocsáry Lajos igen tisztelt képviselő ur, hogy a „protestáns papság semmi kiváltságos állással nem bír, anyagilag pedig szegény“; ezt, fájdalom, kénytelenek vagyunk elismerni, de hát igaz az is, hogy noha a katolikus papság kiváltságos állással birt, de azért annál többen voltak ám mégis, a kik reá nem egy tekintetben nyomást gyakoroltak, mert a katolikus papnak, ha mint káplán, plébános akart lenni, az ál-szenteskedés, képmutatás, csúszás-mászás, hizelgés egész alakoskodását magáévá kellett tennie; tudomány, képesség, az egyházi hivatalban kitüntetett huzgóság érdeme nem nyomott a latban semmit. Ha pedig a plébános kanonokságra, vagy épen püspökségre törekedett, annak a hazaárulás és a hatalom hazafiatlanságának minden gonoszságaival tündöklenie kellett, mert tudomány, felvilágosodás és az egyházi pályán szerzett érdemek oda nem vezettek; azért igazán jellemezte a kath. főpapokat és püspököket Horváth Mihály azon szavaival, hogy a „főpapok a nemzetre nehezedő súlyos bilincseket is aranyláncznak tekintették.“ — Meg kell mondanom, hogy ezt akkor mondotta Horváth Mihály, a mikor még ez a boldogtalan közösügy püspökségre vágó lelkét el nem vakította.

A mindennapi tapasztalás arról szolgáltat bizonyosságot, hogy a katolikus pap, ha egyszer belehelyezkedhetett az egyházi javadalom élvezetébe, a melynek elnyerését a tehetség, a tudomány, a képesség soha sem mozdították elő, hanem mindig és legtöbbszörire a világ megrovása alá eső befolyások, akkor a

további előmozdítás kitüntetéséről rendszeren le is mondtak, hanem egyáltalában hozzáláttak a haszonnal, dözöltek, ittak, kártyáztak, a mikor csak czimbora akadt, de hát a potya bor- és ingyen mulatságra ugyan mikor nem találkozott volna czimbora, a mikor csak kellett; a kik ezt nem tették, azok meg a fősvényesség miatt szinte bűdösek voltak.

A hivatalos teendők ugy sem okozván sok gondot, tehát az iskolában a kántortanító ugy tehetett, a mint akart, tanított jól vagy rosszúl, senki sem nézett utána, a plébánosnak meg, hacsak másképen unalmas nem lett az idő, kisebb gondja is nagyobb volt annál, hogy hogyan megy a tanítás az iskolában. Ezt a kényelmes életet látván a világ, minden munkakerülő, kenyérpusztító sietett pappá lenni, és én is merek katolikus plébánost, a ki még a „Magyar Állam“-ot se olvassa, no de a kik olvassak, azok meg épen kötni valók. És hát ezek az emberek izgatnak a felekezeti iskolák mellett, a közös iskolák ellen, a kik valóságos terhei a hazának, és nem egy oknál fogva tényezői a nép annyira terhes butaságának.

Azt mondja Mocsáry Lajos tisztelt képviselő ur, Magyarország ezen demosthenesi jellemessége, egész terjedelmében átvett soraiban, hogy a „protestansoknál a lelkész az egyház hivatalnoká“ ennek kellenék lenni a katolikusoknál is a papnak, az egyház alkotmányos és önkormányzati elveinél fogva, nem pedig basának, a ki a haza, nemzet és szabadság esküdt ellensége legyen, és én soha sem tudtam megbarátkozni azzal a falu kondásának fizetéséhez ha-

sonló párbérrel, valamint azzal se, hogy minden egyházi szolgálmány a piaczi vásáros bódénak árucikke gyanánt árultassék, mert ez meggyőződésem szerint ellenkezett a vallás méltóságával és az egyház tekintélyével, — midőn a herék fény- és kényelemben usznak.

Ez oknál fogva, nem akarván az ur Istennek csösze lenni, én a hivataloskodástól vissza is léptem, — de hát azért találkozott egy szükezü tiszamelléki katolikus plébános, a ki a világgal már azt is el akarta hitetni, mintha engem kicsaptak volna a papi kompániából, pedig hát a ki irataimat olvassa és olvasta, az ugy is belátja okát visszalépésemnek; hogy a vácsi püspök bizonyos haszontalan embereknek fondorkodásaira, egyházi foglalatosságom gyakorlásától el is tiltott, ez igaz, és lesz módom legközelebb a püspök eljárásának lélekismeretességét is szellőztetni, mert ezzel ön elvem- és meggyőződésemnek is tartozom; mert igen is én mindig sürgettem és követeltem, hogy az a hivatalnok, mint hivatalnok, a közösügy- és nyilvánosságnak tett szolgálataért, fáradságáért becsületesen kárpótoltassék; ugy hát az elv és következetesség meggyőződésénél fogva nem sürgethetem eléggé azt sem, hogy a lelkipásztorok, bármely vallásuak legyenek, a vallás tekintélyének megfelelőleg rangjokhoz mért illő ellátásban részesíttessenek, mert én sem a koldusságnak, sem pedig a mértékletlen gazdagságnak barátja nem tudok és fogok lenni de soha, a gazdagokról azt mondván a szent irás, hogy „nehezen jutnak

menyországba“ a szegénységről meg a közpélda-
beszéd, és pedig alaposan, azt tartja, hogy „az a leg-
nagyobb k. . . a“.

De azt meg Mocsáry Lajos, képviselő ur, hazánk
szabadságának ezen Demosthenese, tudni fogja, hogy
az a raffinirozott eszü protestans papság minő fő-
lényt és nyomást tud gyakorolni a kevésbé képzett
és mivel protestans hitközönségre, daczára minden
szabadság- és önkormányzatnak, a mit csak az által
lehet egyáltalában ellensúlyozni, és pedig nyomaté-
kosan, ha a papság befolyása egyáltalában minden
tanítás- és nevelésre végképen és határozottan kor-
látoltatik, vagy egészen megsemmisítettik.

Tovább is időztem talán a t. képviselő ur sorainál,
de hát meg kell vallanom, hogy minden sora lelke-
ből van kiszakítva, és azért el is akarom várni, hogy
a szabadság igéinek hirdetése körül többször is fogunk
soraival találkozni, mint a ki egyedül volt képes a
kalocsai érsek álarczának lerántására is.

Midőn autonomiáról beszélünk, akkor nem is
lehet mást érteni, mint a szabadság és függetlenség
követelése szerint való tökéletes önkormányzatot;
minden más intézkedés és lépés, a mi ennek korlá-
tozása-, meghiusítására, hogy úgy mondjam megtaga-
dására történik, nem más, mint valóságos szemfény-
vesztés és játék az igazság fogalmával; ez oly világos,
mint a kétszer kettő = négy. Ha tehát a Pesten gyü-

lésező katolikus congressus az autonomia neve és köpönyege alatt, valami csodabogarát fogja az alkotmányos önkormányzatnak létesíteni és szentesíteni, akkor a gyűlés épen oly szegénységi bizonyítványt fog magáról kiállítani, a melyet kiállított magáról a római zsinat, midőn a pápa csalhatatlanságának kimondását a világ bámulatára elhatározta. Mert a pápának csalhatatlansága ellenkezik az egyháznak fogalmával. Szent Pál, a nemzetek apostola, világosan megmondotta: „ha az angyal jönne le az égből hozzátok, és mást hirdetne, tanítana néktek, mint a mit mi hirdettünk és tanítottunk, atok legyen.“

A pápának ezen csalhatatlansága sem a sz. írásból, sem az egyház hagyományaiból, sem ennek jogi- és történeti emlékeiből nem igazolható; ennél fogva nem azok az eretnekek, schismatikusok, a kik ezt nem hiszik, hanem eretnek és schismatikus maga a pápa, azok a püspökök, papok és azon katolikusok, mint a ki a világgal ezen örültséget elakarja hitetni, és a kik a szükeszüekkel ezt el akarják hitetni, és azok az együgyűek, a kik ezt elhiszik. Mert nem az a bálványimádó, a ki az egy élő és igaz Istent hiszi, hanem az, a ki költött, faragott és hamis bálvány-istenekben hisz; ez oly világos, mint a napfény. Ha tehát a pápa a katolikus egyháznak alapelveit a maga csalhatatlanságának kimondása által és szentesítésével felforgatta, igen világos, hogy nem mi vagyunk az eretnekek, schismatikusok, a kik ezt megvetjük és nem hiszszük, hanem az, a ki ezt cselekedte, hiszi és elhitetni akarja.

A katolikus egyház hitágazatainak sommázata a „hiszek-egyben“ van letéve, ennél több és kevesebb nem szükséges ahhoz, hogy valaki igaz katolikus lehessen, de azt azután, a mi ebben van, kivétel nélkül köteles ám hinni, úgy a pápa, mint a püspök, a pap és a katolikusok mindenike; aki pedig ennek bármelyik részét nem úgy hiszi, mint a hogy ott van, és ezt jól értsük meg, az nem lehet igaz és valódi katolikus; ha tehát ettől eltérő véleményt és tanítmányt akar a pápa, a püspök és papság a kereszténységre ráerőszakolni, akkor a hitetlenség és eretnokség vádja nem a hívőket, de igen is magukat a pásztorokat terheli és terhelheti, azt mutogatni úgy hiszem felesleges munka lenne. Minnek lesz hát pápa-, püspök-, pap- vagy fejedelemmé az, a ki a maga kötelességét nem tudja, nem érti; akkor ilyen nyilvánosan megbotránkoztató örültségek nem történnének és nem történhetnének. Ez oknál fogva senki sem veheti rossz néven, ha én a pápát, és nem egyet a püspökök közül, véghetetlen haszontalan embereknek vagyok kénytelen tekinteni, az egyház és a társadalom szempontjából.

Nem más az oka ennek, mint az, hogy a katolikus egyháznak nincsen olyan önkormányzata, mint a milyennek lennie kellene; ha tehát az a katolikus congressus Pesten ahhoz a római sületlenséghez hasonló badarságot fog a világ elé tálalni, akkor igen el lehetünk reá készülve, hogy megint a vallási kérdés fogja az európai társadalmat oly bonyodalmakba keverni, a melyeknek mását a történet még nem mu-

tatta fel. Ugyancsak a történet egyik tanuságaként állván előttünk, hogy a pápa, püspökök és papok mesterkedései minő sok társadalmi bonyodalnak tárgyául szolgáltak nem egy ízben, s maga a tridenti zsinat is mily sok társadalmi forrongásoknak magvait szórta szét, ¹⁾ mert írva van, „a ki szelet vet, vihart arat,“ — arról a történet lapjai eléggé tanuskodnak Magyarországon is! —

A pesti kath. congressus tanácskozásairól érkező eddigi tudósítások egyébiránt arról tanuskodnak, hogy a püspökök, a többség mamelukjaival, mindent akarnak inkább, mint a kath. egyház szabadságát és önkormányzatát valódilag helyreállítani; már pedig e nélkül minden munka és fáradság időpazarlás és haszontalan szemfényvesztésnél nem lesz és nem lehet egyéb. Vagy talán azt hiszik Magyarország kath. püspökei, hogy hazánk 8 millió katolikusainak lélekismeretével még valami játékot is lehet üzni? . . . Csalatkoznak, de e csalhatatlan csalatkozásnak még más következése is lehet . . . de lesz is mulhatatlanul.

Minden autonomiának, vagyis önkormányzatnak, legfőbb elvei közé tartozik az, hogy minden köz- és

¹⁾ Hogy az olvasó állításom sulya- és érdeméről annál inkább meggyőződhessek, nem mulaszthatom el megjegyezni, hogy épen Franciaország törvényhozásának tiltakozása miatt a tridenti egyetemes zsinat határozatai ugyancsak Franciaországban mai napig sincsenek kihirdetve, de azért megszűntek-e Franciaország katolikusai igaz hívő katolikusok lenni? Tessék reá ott a „Magyar Állam“ tabórán megfelelni.

nyilvános hivatalnokok a közbizodalom, vagyis szabad választás által jussanak és juthassanak be hivatalukba. Ezen szabály alól ugy egyháziilag, mint társadalmilag nincs kivétel. Gyakorolta is ezt a római nép a pápa választásában századok hosszu során át; és ekkor volt csak az egyház a társadalom szabadságának, alkotmányosságának és önkormányzatának valódi mintaképe.

Mihelyt azonban a hatalom tulsulyra vergődhetett, a minden egyházi és társadalmi szabadságot, önkormányzatot, szóval a népnek az egyházi- és polgári ügyek vezetésébe ható befolyását korlátolta, és minden részen a maga kezeibe pontosította össze, ugy hogy, miként erről a történelem lapjai élesen tanuskodnak, az minden egyházi és társadalmi befolyást a maga kezeibe pontosított össze, és egyszerre ugy az egyházi, mint a polgári társadalom a hatalomnak mindennemű tulkapásai és szétterjedése alatt nyögött. Azt Magyarországnak polgárai hagyományképen örökölték apáinktól, hogy az ország akkor volt legvirágzóbb állapotban, midön a nép egyeteme szabadon gyakorolta királyválasztási jogát a Rákoson! —

A katolikus autonomia, önkormányzat és a vallás-szabadság megköveteli tehát, hogy a püspöktől kezdve minden egyházi hivatalok a szabad választás által töltsenek be. E nélkül képzelni sem lehet autonomiát, önkormányzatot és vallásszabadságot, miként ezt az egyházi jog és történeti emlékek elég világosan meg is mondják, határozottan kimondván

azt, hogy „az lehet püspök, a kit erre a nép maga megválaszt.“ — „Senkit nem szabad püspökké szentelni, ha a nép meg nem választja.“ — És hát a katolikus egyház világos szabványainak ellenére a primás és püspöki kar, a sekrestyések és mame-lukok, az exciás, méltóságos és nagyságos urakból alakult szavazógép többségének segedelmével, az igazság megtagadásával Magyarország 8 millió katolikusainak ezen jogát semmivé silányítani törekszik az által, hogy ennek a kath. egyházi szenteséges irodalomnak sugalmazott és hivatalos közlönyeiben azt hirdeti és hirdetteti, hogy „a tanító egyháznak vannak oly jogai, a melyek gyakorlatában a világi elem részt nem vehet.“

És hát mit ért ezalatt az a minden szabadság meghiusításában fáradozó párt, azt megmondotta maga a primás az autonomiai congressus ülésében, midőn világosan oda nyilatkozott, hogy „az apostoli királynak fő-kegyuraságát vitatkozás tárgyává tenni nem engedi.“ — Az egyház hitágazatai iránt a katolikus ember feladatát világosan megmondottam, minden kivétel nélkül a pápa-, püspök-, pap- vagy világira nézve, kevéssel előbb; azon túl a primás és a szentséges irodalom ezen állításának semmi katolikus értelme nincsen; mert vannak bizony több oly tárgyak, a melyek felett, ha akar, maga a kormány is intézkedni fog és talán intézkedik is az országos törvényhozás jóváhagyása mellett, és mindenesetre a felelős magyar kormány van hivatva első sorban intézkedni is; ilyenek: a k a t h o l i-

kus autonomiának az országos törvényhozás általi elismerése, az egyházi javak világiasítása, a polgári házasságnak törvényes elismerése, több ünnepeknek hétköznapokról vasárnapra való áttétele, ezenkívül apüspökök választása, a felesleges egyházi hivataloknak eltörlése, a kenyérpusztító szerzetes rendek, barátok, apácák, káptalanok megszüntetése, az egyházi szertartásoknak a népnyelvén való végzése, az egyházi hivatalnokok fizetésének, a püspöktől fogva a káplánig, szabályozása, az egyházi alapítványoknak a világi hivek általi kezelése, és a papok nötlenségének eltörlése, — mind oly tárgyak, a melyek felett részint maga a kath. congressus, részint pedig az országos törvényhozás, egyetértve a felkormánylyal, van hivatva intézkedni, és ezen intézkedések beállítását a szabadság érdekében és pártunk nevében nem vagyunk képesek eléggé sürgetni is; mint a melyek a kath. egyház dogmaival, hitágazataival lényeges kapcsolatban úgy sincsenek, de a magyar társadalom szabadságára vonatkozólag sarkalatos jogokat és előnyöket tartalmaznak; azért mondtam én a szolnoki választók- és elvtársaimhoz intézett szövegemben, „hogy a társadalom szabadságának, és megoldásra várakozó kérdéseink érdekében a katholikus egyház ügyeinek rendezésénél fontosabb kérdést én nem ismerek.“

A ki a történeti hűséggel imént elmondottakból igazságos következetességgel helyes következtetést

képes levonni, annak a kérdés valóságára nézve még csak mutogatni sem kell, hogy a vallásszabadság és a katolikus autonomia önkormányzata multhatatlanul megkövetelik, miszerint úgy a püspök, miként az egyház minden hivatalnokai a közbizodalom és szabad választás által nyerhessék el hivatalukat; e nélkül minden lépés, intézkedés a hatalom és zsarnokság elnyomásának bélyegét viseli magán, és szemfényvesztés-, félrendszabály- és az igazság megtagadásánál egyéb nem lesz.

De hát azért a kath. congressus a 27-es bizottság többségének munkálatát fogadta el tanácskozássának alapjául, és a midön e sorokat írom, ugyancsak a sekrestyések, mamelukok, exciás, méltóságos és nagyságos urak szavazattöbbségének támogatása mellett, ez a munkálat határozattá is emeltetett. A kath. congressus tanácskozásainak ezen eredményére, a fölvilágosodás és szabadság minden barátja el volt és el lehetett készülvén, mert ezen eredményt az „Értesítő a kath. congressusból“, e primásilag sugalmazott lap előre hirdette, midön azt állította: „Vannak ismét oly tárgyak, a melyek elintézésében az önkormányzati hatóságon tul, az apostoli királynak, mint fő-kegyurnak is része leend; — ilyen például az érsekek, püspökök kinevezése, az egyházi javadalmások jövedelméből az autonomia által megállapítandó részletnek autonomikus czélokra elvonása,“ mert ugyancsak ezen jelzett, és most már határozattá emelt végzések értelménél fogva, a katolikusok egyeteme a papok határtalan önkényé-

nek lenne alávétendő, a hatalom meg szabadon nevezhetvén ki a püspököket, ezen a hit és erkölcs szentesítette fontos állomásokra ezután is olyan Dr. Szuppan Zsigmond-féle, a nemzet hazafiúságának legnemesebb emlékeit lábbal taposó és megrugdalo szörnyetegeket nevezhet ki, a kiket Magyarország legutolsó községének lakosai se választanának meg lelki pásztoruknak.

E sorok írója, mély meggyőződése szerint, osztja az amerikai cincinnati püspöknek a római zsinaton tett azon nyilatkozatát, mely szerint „a királyok isteni eredetében nem hisz“, de azért sokkal nagyobb tisztelettel és becsüléssel viseltetik a magyar királynak bölcsesége és népei irányában való szeretete iránt, hogy sem elhiteni tudná magával azt, a mit a katolikus lapok, a primás és a püspökök hirdetnek, hogy a magyar király a katolikusok millióinak lélekismeretére, vallási szabadságára nyomást akar gyakorolni!? — Mert a katolikusok milliói egyformán hiszik és erősítik, hogy „a legelső magyar ember a király“, már pedig a magyar király szentesítette a jogegyenlőségnek, vallási szabadságnak és viszonyosságnak annyira ünnepeelt törvényét, a melyet pedig úgy a király, mint minden alattvalója, lélekismeret- és igazságban megtartani köteles.

Ha tehát a többi vallásfelekezetek a vallásszabadság elveinél fogva szabadon választhatják egyházi főpásztoraikat, lelkészeiket és egyházi előljáróikat, nincs ok, a miért a püspök korlátolt véleménye ellen a katolikusok millióit a vallásszabadság gya-

gyakorlásától leszoritani és megfosztani lehetne, avagy kellenék. Hogy a katolikusok által választott püspök, a fel. kormány közvetítése által, a magyar király kinevezése és megerősítése alá terjeszthetnék, az ellen nem lenne kifogásunk, mert hát „a legelső magyar ember a király.“

Nehogy a szószaporítás és ismétlés okszerű vádja terhelje soraimat, az egyházi reform további részletezésével ezuttal fárasztani az olvasót időszerűnek nem találtam; ha a kath. congressus határozatai tökéletes alakban a nyilvánosság előtt lesznek, nem fogom elmulasztani, azok érdeme, hordereje és időtlensége felett külön lapokon bírálatot tartani, mert hát hazafiui kötelességemnek tartottam minden időben azon áramlat ellen küzdeni, mely a szabadság megghiúsítását tekintette feladatának.

A további lapokon a vallás társadalmi feladatára vonatkozólag egy értekezéssel találkozik az olvasó, a melyet szemben a felekezeti, napirenden lévő izgatásokkal, nem ajánlhatok eléggé figyelmébe. ¹⁾

¹⁾ Örömmel kell, és lehet üdvözölnöm, hogy az idő alatt, míg ezen szerény lapok sajtó alatt voltak, Magyarországon felső részében a szabadelvű katolikus mozgalom megindult, és nekem reményem van hozzá, hogy a kath. autonomia kérdésével rövidesen maga a szabadságát féltő nép is érdemlegesen fog foglalkozni!

Hulló levelek az idő és vallás fájáról.

Az emberek minden időben leginkább szerettek beszélni az időről, és legtöbbet szerettek foglalkozni a vallással; hát most, midőn a szarnokság és hatalom czinkosai mindenfelé a felekezeti féltékenység fölköltésében fáradoznak. — Hogy tudtak-e ezekről valami okosat is mondani, az már más kérdés. De hallva azt a sok zagyvalékot, bizony el lehet mondani, hogy annyit értettek és értenek hozzá, mint a tyuk az á-, bé-, czéhez és hajdu a harangöntéshez. Mintha az ur Isten az időfolyamának kulcsát valamely okosságát, bölcsességét hánytorgató ember kezébe adta volna; vagy a vallás csak arra szolgálhatna, hogy a papság önérdéke- és kincshajhászatának tárgyául szolgáljon! — mert ezek mindenike azon tárgyak közé tartozik, a melyekről igen sokat lehet a levegőbe beszélni. — Hiszen a próféta még megse született, a ki az időnek minden változásait, alakulásait előre megmondani tudná, mert az a légáramlat mindenféle fordulataitól függ; és így nagy igazsága volt Vas Gerebennek, midőn kimondotta: „Az a komáromi kalendárium-csináló tudta azt bizonyosan, hogy a menykő le fog

ütni; de hogy hol, és mikor? azt megmondani nem tudta, máskülönben kalendáriumát négy garasért nem adta volna.“

Valóságosan pedig nehéz meghatározni, hogy az emberek tudatlansága és rozszlelküisége közül melyiknek van nagyobb része abban, hogy azokban a százféle kiadásu, tudós és tudatlan kézen forgó, milliókat meghaladó mindenféle naptár-példányokban az időjövendölésnek oly sokféle alakjaival kell találkozunk, de a melyek, minden emberi számítás és várakozás daczára, nem úgy folynak le, a mint az emberek szeretnék és megjövendölték; és mégis a magát értelmesnek hívő, valamint maga a buta nép is, csak azon naptárak után kapkod leginkább, a melyekben az időjövendölés legtöbb haszontalanságaival találkozik; ennek folytán még csodálni sem lehet, ha a kalendáriumcsinálónak van annyi esze, hogy idejét, pénzét nem vesztegeti arra, a mi azután senkinek se kell, legalább hát, ha vakulni akar a világ és pénzéért csalatkozni, úgy hát hadd legyen benne módja, hadd vakuljon és csalattassék meg! —

A vallás meg épen talán soha se játszott nagyobb szerepet az emberek között és a társadalomban, mint ma; mert a vallási féltékenységnek, egyenetlenségnek és viszálykodásnak felköltésére talán soha se tettek annyit, mint ma; meg is lehet mondani, hogy ebben igen nagy érdeme van a katólikus papságnak, mert hát övé volt az ország igen nagy része, a hatalom meg a dicsőség is. És hát hová jutottunk el ezzel az emberi társadalom és szabadság

ellen üzött jellemtelen összeesküvéssel? Oda, kérem, hogy az egész világ és emberiség, magunkat nem is emlitem, ma már a vallás- és vallásosságnak még csak sötét fogalmával se bír; mert ott, a hol önérdek- és haszonról van szó, ott már sem Isten, sem hit, sem vallás, sem erkölcs, sem igazság nem jön tekintetbe és beszámítás alá.

Hiába erőlködik a bíró a kétes ügyekben az igazság kiderítése végett a vallás és hit szentesítette eskü formájához folyamodni, a gonoszság elég bátran folytatja játékát, — mert hát volt mindig uralkodó vallás, szabad vallás, és megtürt vallás, és a mindennapi tapasztalás épen azt igazolta, hogy az emberek mindezen vallási gyakorlatok mellett mindinkább gonoszabbak lettek, mert a nép rendesen álkegyesség-, szenteskedés- és képmutatással rója le hit-adóját, titkon pedig mély erkölcsi romlást hord szívében. Mindenki tudja és érzi, hogy az emberiség és társadalom ezen alásülyedésének a vallásos hit fogalma körül, egyedüli oka a jezsuitáskodó papság, eltekintve minden felekezeti különbségektől.

Hogy csakugyan a népnek ilyen fogalomhiánya van a vallás körül, azt számtalan esetek tanusítják; hányszor lehet hallani, hogy az, a ki nagyon dicsér egyik-másik hitszónokot, ha arról kérdeztetik meg, hogy hát valóságosan mit beszélt, rendesen azt feleli: „nem tudom;“ — mert közönségesen arról szeretnek az emberek legtöbbet beszélni, a mihez legkevesebbet értenek, így magukról a vallás dolgairól is; pedig hát ahhoz, a mi tulajdonképen a vallás szelle-

mét, fogalmát, eszméjét képezi, igen keveset, lehet mondani, hogy mit se értenek. Ebből származik azután az, hogy ha mindaz, a mit vallás, vallásos hit, vallásostudomány, érzelem, meggyőződés és Isten imádása alatt értünk, értenünk lehet és kell, az mind az álszenteskedés, képmutatás, alakoskodás, szentséges komédiáskodás, vakhitűség és vakbuzgóság, — a Mózes-vallásuaknál kóserhus- és sábeszből állana és állhatna, oh! akkor az emberek és a világ vallásossága ellen kifogást tenni nem igen lehetne, elkezdve a pápától az utolsó napszámosig; és akkor a hatalom és zsarnokság minden visszaélését, az élet és tapasztalás igazolta minden jellemtelenségeit, a becsület, igazságnak és minden erkölcsi érzésnek annyi megsértéseit, megtagadásait, sőt az erkölcsi fogalom általános elveivel éppen elkövetett játékot a vallásosságnak nyílt gyakorlásaként kellene üdvözölnünk.

Mit is gondolnak a hatalom és zsarnokság vezérférfiai azzal, ha a történelem ítélőszéke eljárásukat és tetteiket elítéli, hiszen míg élnek, addig az igazság minden fegyverei ellenökben meg vannak tomplitva és elnémitva; azért csodálni sem lehet, ha a magánéletben a jellem, a becsületesség követelése, valamint a vallásos hit és erkölcs sugalmait iránt valóságos közönyösség és megvetés kapott lábra. Már pedig a kinek bármi részben a vallás-, vallásos hit-, meggyőződés-, érzelem-, erkölcs- és igazságról fogalma van, az ugy sem hiszi, hogy az ur Isten az álszenteskedésnek, képmutatásnak, alakoskodásnak és a szentséges komédiáskodásnak mindenféle gyakor-

lásával elámitható és elbolondítható lenne, ha mindjárt az a koserhus- és sábeszből állana is; mert azt még a józan észszel se lehet elhíttetni, hogy az ur Istennek az ily szemfényvesztő külsőségekben öröme, avagy még csak gyönyörűsége is telhetnék.

A fölvilágosodás, tudomány, az igazság és az értelem világánál, — mert e nélkül nincs hit, a mi van, az pedig külső gépeskedésnél nem egyéb, — a katholicismus korántsem áll az Isten kegyelméből zsarnokoskodó pápa királyoskodásában, annak hazudott csalhatatlanságában, a szerzetesek, barátok, jezsuiták, apácák rajának létezése- és fentartásában, a papoknak Isten és természet törvényével ellenkező nőtlen-ségében, vagy a bucsujárási helyeken olyannyira hirdetett babonáskodás gyakorlásában, vagy még azoknak a külső szenteskedéseknek és komédiáskodásoknak könnyelmű elhívésében; mert a sz. irásnak világos értelmű szavai szerint az Istent csak hitben és igazságban lehet és kell kellőképen imádni.

Azonban, — és ez egyedüli szerencsétlensége az emberi társadalom beteges állapotának és a vallás körüli minden fogalma alásülyedésének, — a hatalom, csak hogy a maga érdekét és célját elérhesse, mit se gondol az Isten, a hit, a jellem, a becsületesség, az erkölcs és igazság követelésével; a katolikus főpapok, püspökök és a lelkészek legtöbben és legtöbbszökre abban fáradoznak, hogy a könnyenhívők és tudatlanok fogalmait a vallás körül miképen zavarhatják legjobban össze, mert csak ez az ut-mód vezet oda, hogy dus jövedelmeiket és fényes állásukat meg-

tarthassák, — azontul az Isten, a hit, a vallás, egyház, erkölcs, igazság, a haza, emberiség és szabadság iránti kötelmeik-, feladatuk- és hivatásukkal mit se gondolnak, mert hát a tények mutatják, hogy az érdek és haszonlesés kérdésénél a jellem, a becsület, a vallás és igazság vajmi kevés figyelemben részesül!

A közmondás szerint, „a hal is a fejtől büdösödik;“ ha a hatalom polczán és azok közül, kik az emberiségnek egy nemesebb és tökéletesebb pályára való vezérlete- és oktatására hivatvák, ilyesmik történnek és történhetnek, akkor valóságosan még csodálni sem lehet, ha az egész emberiség a vallás- és vallásosságának valódi eszményétől oly igen messze és távol van. Nem is hiába hallunk és látunk annyi panaszt az emberi társadalom betegsége és megromlása felett, — hiszen a kik a hatalom polczán állanak, azok bátran el is hitetik a világgal, hogy nekik minden szabad; mert hát nagyon könnyű mai napság minden gonoszságra, jellemtelenségre és égbekiáltó vétekre a törvény és törvényesség bélyegét reá sütni; mert hát minden garázdálkodás a hit, az igazság és erkölcs elvei ellen megjárja. De azért egy mégis tisztán áll előttem, hogy az emberiség közös lélekismerete és meggyőződése undorral fordul el a hatalom és zsarnokság mindazon műveitől, a melyek a jellem, a becsületesség, az igazság és erkölcs mérlegén a megrovás és elítélés tárgyát képezik; mert igen jól mondotta a számüzött és bujdosó hazafi, Jacopo Ortis: „Zokog a nép a zsarnok születésén, és nincs egyéb vigasztalása, mint hogy egykoron sirja felett mosolyoghat.“

A ki a történetet ismeri, annak fenntebbi állításaim igazságát nem is kell mutogatnom, de azt meg már a vak is látja, hogy a jelen társadalmi elégedetlenség, valamint minden társadalmi nagy rázkódások mindig a hit, az igazság, erkölcs és szabadság nagy elveinek megsértései miatt támadtak, — mert hát mindenkor a hatalom és erő egyenértékű hatalom és erő által bukhatott meg. Valahányszor maga a pápa Krisztusnak igen világos szavai szerint: „az én országom nem e földről való“ — egyházi magasztos hivatásával és nagyszerű kötelmeivel szembe állítottatott, mindannyiszor „non possumus“, nem lehetett felelt, mert hát az erőt és hatalmat kezeiben lenni érezte, míg végre is az erő és tények hatalma előtt meghajolni nem kényszerítettett. Most meg hát minden részen az egyenetlenség szításában fáradozik, ez által remélhetően a katolikus hit- és egyház-ellenes hatalmát visszaszerezhetni. Istenem, midőn bizonyos emberek csak azért születtek talán, hogy nem csak az egyháznak, de magának az emberiségnek is mintegy átkára és nyomorának öregbitésére működjenek!

Az a köpönyegforgató Szilágyi Virgil „A katolikus autonómiához“ czimű röpiratában azt mondja: „A vallás és mindaz, a mi ezzel organikus kapcsolatba jő, legelső sorban áll társadalmi nagy érdekeink között.“ Igen is, azt mi is állítjuk, hogy az emberi társadalomnak első fogalma a vallás elveiből veszi származását, de azért az ellen meggyőződésünk egész erejével nem szüntünk meg tiltakozni, mintha a vallás, bármely hitfelekezethez tartozzék is, a hatalom

zsarnokságának, mindenhatóságának, a jellemtelenség és gonoszság gyakorlásának czélja- és eszközcél szolgálhatna; mert maga a vallás külső szertartásainak gyakorlása, a nyilvános és a lélekismeretességnek közös betudása terén senkit sem emel a jellem, a becsületesség tiszteletreméltó színvonalára, vagyis a vallásnak külső gyakorlása magában senkit sem tesz jellemes és becsületes emberré.

Hiába hánytorgatja ma vallásos elveit akárki is, ha mindjárt a fény, rang, hatalom, dicsőség és gazdagság tetőpontján áll, vagy ha nyomorral küzd is, ha cselekedetei a jellem és becsületesség színvonalát meg nem közelítik, vagy éppen megvetés alá esnek, és az erkölcsi fogalom fölveivel összhangzásban éppen nincsenek, akkor ugyan senki sem fog a maga vallásossága iránt valami elismerést és tiszteletet szerezhetni; miért is hiába eszik a zsidó koserhust és tartja meg bármily szigoruan is a sábeszt, vagy a katolikus ha még oly szorgalmasan járja is a bucsukat, — a melyeken pedig a mindennapi tapasztalás hangos tanubizonysága szerint több volt a visszaélés és gonoszság, mint a külső ájtatosság, — ha nyilvánosan még ugy sanyargatja is testét és bőjtől a legszigorubban, de a mellett minden módot és alkalmat felhasznál embertársai- és felebarátainak megsértésére, Isten- és embernek bántalmazására : akkor ne higye senki, hogy hirdetett vallásosságának valami nagy értéke van és lehet az Isten és emberek előtt. Azt a bírót, bármely vallásu legyen is, a ki részrehajlás- és megvesztegethetése felől ismeretes, vallásáért senki sem

fogja igazságos és bölcs birónak tartani. Ez a vélemény áll magáról a fejedelemről is, kit, ha alattvalói nyomorognak és rosszul kormányoztatnak, a történet ítélőszéke egyedül vallásáért soha nem fog a jó és igazságos fejedelmek sorába iktatni!

Az igazságnak tartozunk annak kimondásával, hogy a nép és emberiség, minden tekintet nélkül a vallásra, undorral és megvetéssel fordult el a hatalom és zsarnokság mindazon cselekményeitől, a melyek a jellem, a becsületesség, igazság és erkölcs szempontjából bármily részben is megrovás tárgyát képezhetik.

Mi, kik az emberi társadalom mozgalmait, küzdelmeit figyelemmel kísértük, soha sem csodálkozunk azon, hogy korunkban a vallásos elv, meggyőződés, és egyáltalában maga a vallásosság körül annyi és oly nagy balfogalom uralkodik és van elterjedve, mert hát a társadalomnak minden érdeke, célja, ugy maga a vallásosság is, a népek vére- és vagyonával szabadon rendelkező önkény és hatalom vakeszköze és játékaul van oda vetve; ugyszintén soha sem szüntünk meg bámulni azt a szivós kitartást, a melyet a pápa mutatott fel a világnak és emberiségnek nem annyira egyházi hivatalának és fényes állásának megtartása, — mert ezt ugyan nem bántotta senki, — hanem a királykodás és hatalom önkényének és zsarnokságának fen- és megtartása körül. És ugyanezen utat-módot követik a katolikus egyház többi főpapjai és püspökei, kik is nem hiveik tisztelete- és közbecsülésétől várják az általuk képviselt és hirdetett vallásos elv diadalát, — mert erre, ugy látszik,

nem sokat adnak, — hanem a hatalom szeszélye- és önkényétől remélik fényes és dussgazdag állásuknak fentartását; ez oknál fogva lelki gondoskodásuk alá bizott hivciknek egész vallásosságát a hatalom érdekének rendelik alá. Példa erre a legutóbb megnyílt katolikus autonómiai gyűlésen Magyarország primásának elmondott beszéde, a melyre annak idejében és helyén visszatérünk.

A katolikus egyháztörténetnek a világ előtt fekvő megezáfolhatatlan adatai hatalmasan tanuskodnak arról, miszerint szerzetesek, barátok, apácák, nőtelen papok, püspökök nélkül megvolt, és pedig elég virágzó állapotban, a katolikus egyház; hivei istenfélő és jámbor hazafiak s honpolgárok valának, maga a pápa is nős és családos ember volt. És hát mi szükség volt az egyházban egy ily Isten és természet minden törvényével ellenkező rendszabályt behozni és megállapítani? — és ezen rendszabályt a fölvilágosodás, tudomány, értelmesség, és magának a vallásosságának annyi égbekiáltó tiltakozásai ellenére fentartani?

Ki kell mondanom, hogy csak ezen az uton lehetett az emberiséget a hit, az egyház, a vallás és erkölcs elferdített fogalma és színleges köpönyege alatt a lelki sötétségnek és butaságnak azon labirintusába terelni, a melyben az a hatalom és önkény vakeszközévé válhatott, hogy maguk a népek egymás között a felekezetességi viszátkodás és egyenetlenség tusáiban elmerülve, valamiképen meg ne láthassák azt a rettenetes visszaélést, mit fölöttök

nem egy hatalom gyakorlatba vett, nem azért, mintha ebből valamiképen az Isten dicsősége tündökölné, vagy az egyház- és vallásosságra valami előny háramlanék, hanem azért, mert ezen az uton a hatalom is bátrabban szöheti a maga terveit és üzheti eselszövényeit, a főpapság meg legkényelmesebben használhatja fényes javadalmát, mert meg van írva: „Vedd el a főpapoktól gazdag javadalmaikat, ezek Istent, hitet és minden szentet meg fognak tagadni.“

A mondottak után valamely farizeus azt kérdezheti tőlem, hogy hát mit értek a vallás alatt?

Vallás alatt érteni sem lehet mást, mint azon bevett és elfogadott megállapodásoknak gyakorlását, a melyeket Isten imádása-, dicsérete-, tisztelete- és dicsőítésére, minden felekezeti különbségek nélkül, gyakorolni szoktak. Hogy a katolikusok ezt a katolikus egyház, — az ettől elidegenedett és elvált egyházak és vallásfelekezetek a nem-katolikus egyházak szertartásai szerint gyakorolják, az igen világos! — De azért bármit hisznek is az emberek vallásos elvök és meggyőződésük szerint, a jó cselekedet érdemét és jutalmát elvitathatni soha nem fogják, mert a mi jó cselekedet az eretnekek részéről, az jó cselekedet lesz a katolikusok részéről is; hiszen a felebaráti szeretet parancsolatját maga Krisztus urunk igen világosan nem csak megmondotta, de meg is magyarázta, a mint ez a sz. írásban meg van írva, csak olvassátok; és hát van-e ott különbség téve a felebarátra nézve a vallás miatt? Ugy hát a haza és embertársaink iránti kötelemekre

nézve a vallás kivételt és különbséget épen nem képezhet. És így mirevaló az a rettenetes izgatás a községi iskolák ellen, melyet a katolikus püspökök megindítottak és a papok folytatnak, a midőn már a vallást egészen belekeverték és bonyolították a hatalom és önkény minden, az emberiség és társadalom ellen folytatott mesterkedéseibe.

Azt igen is nem lehet melegen nem ohajtanunk, hogy minden vallás, eltekiutve a felekezeti külsőségek- és különbségektől, a maga hivatása- és feladatának becsületesen meg is feleljen; de azért mégis a legnagyobb örültség és gonoszság keverheti csak bele a vallást mindenhová, a hol annak sem ideje, sem helye nincsen. Mindennap kell és lehet hallanunk a katolikus és nem-katolikus iskola emlegetését. Hát ugyan mi a különbség a katolikus és nem-katolikus jellemtelenség, becsstelenség és gonoszság között? A felebaráti szeretet kötelessége szigorubb vagy lazáb-e a katolikus- vagy nem-katolikusokra nézve? Miben különbözik a katolikus kétszer kettő a nem-katolikus kétszer kettőtől? Jobban éget-e a katolikus vagy a nem-katholikus tűz, ha ujjadat beleteszed? Miben különbözik a katolikus készítette csizma, nadrág, kaput, gép, a nem-katolikus készítette csizma-, nadrág-, kaput-, avagy géptől? legkivált ha egyik sincsen jól elkészítve!

Ezek az emberek mindenre reá akarják sütni a katolikus jelleget; pedig hát van-e, lehet-e vallása az ércznek, világosságnak, mesterségnek, szélnek, viharnek, esőnek, szárazságnak? Azt mondják, van

katholikus és nem-katholikus tudomány? Mintha akár egyik, akár másik tudománynak más lenne és lehetne célja, feladata annál, hogy az embert boldoggá, megelégedetté, tökéletessé, a haza és társadalom hasznos tagjává, jó polgárává tegye? És hát az iskola- és nevelésnek nem ez-e az egyik és legfőbb célja? És hát mit bolondítjátok azt a szegény együgyü népet mindig azzal a katolikus iskola- és neveléssel? Különben is, a mint ti a vallást tanítjátok és tanítottátok, az ugy sem eredményezett mást, mint a gyenge gyermeki értelemnek megsemmítését, a katolikusoknak meg minden vallásosságát valószínűsítő értetlen gépeskedéssé alacsonyította.

A vallásosság lényege megköveteli ezen három tényezőnek összeműködő befolyását: a vallásos ismeret, vallásos hit és vallásos érzelem nyilvánulását, — de ezeknek ma a világ és emberiség még csak nevét sem ismeri.

Ha a pápának, meg a püspökök- és papoknak, valamint a hatalom mindenféle czinkosainak eljárását a katolikus hit és vallás szemüvegén mérlegeljük, akkor igen is arról győződünk meg, hogy ezeknek az embereknek legnagyobb részben sem hite, sem Istene nincsen; de hát azért rozszlelkü és galád vallási izgatásaikkal mégis el tudják ámitani, bolondítani azt a szegény együgyü népet, a világ és emberek szemébe pedig port hintenek. Valameddig pedig ez így leend, míg maga a társadalom az erkölcs és igazság, a szabadság és önkormányzat valódi követelései, elvei szerint rendezve és átalakítva nem

leend: addig ne várja senki, hogy mindenféle jellemtelenség és gonoszság gyakorlása, a vallás köpönyege alatt, napirenden nem lesz, — de addig a haza és a társadalom se lesz és lehet ám boldog és megelégedett.

Azért hát ne használjátok uton-utfélen azt a katolikus vallást gonoszságaitok és bűneitek mentésére, elpalástolására és minden, Isten és a természet törvényeivel ellenkező rendszabályok gyártására, minő a papi nötlenség és a szerzetes rendek fenntartása.

A szent irásban világosan meg van mondva, hogy „ne adjátok a szentet a kutyáknak, és a gyöngyöket ne vessétek a disznók elébe“, — és hát ti mégis a katholicismust, meg a vallást belekeveritek a politika okozta társadalmi nyomorok gonoszságaiba, a melynek átkos szerencsétlensége folytán az emberiség mindig ölte, gyilkolta egymást, nem a haza és a társadalom érdeke- és javára, hanem azon emberek érdekében, kik a vallás és az emberiség legszenőbb érdekeivel maga az emberiség ellen visszaéltek.

Mi, kik a fölvilágosodás, tudomány, értelem és hit világnál a katholicismus nagy elvei iránt tisztelettel viseltetünk, a pápa csalhatatlanságában hinni ugyan nem fogunk soha, az álszenteskedés külső alakoskodásaira sem adunk semmit, ugy a pápa királyoskodását is mindig ugy fogjuk tekinteni, mint a hatalom és zsarnokság megörökítésére szolgáló legnagyobb visszaélést; mert bármiként okoskodjanak is a katolikus szajha-irodalom bérenczei, azt soha sem lesznek

képesek bebizonyítani, hogy a csalhatatlanság és örök-
kévalóság ajándéka nem a pápának, de az egyháznak
adatott; — hogy pedig a pápa nem maga egyház,
hanem annak csak feje, azt a bolond is belátja.

Minden időben nagy szerencsétlenség volt az
emberi tudományra, fölvilágosodásra, tökéletes-
ségre és boldogságra nézve, hogy az emberi tár-
sadalom minden küzdelmei, erőfeszítései gyümölcs-
telen és boldogtalan térre tereltettek; és talán a
katholikus biboros főpapok ma is egy ily boldog-
talan térre szeretnék az emberiséget terelni, pe-
dig hát világosan meg van írva a szent írásban,
hogy „kiki a maga hite szerint ítélte meg.“ Mit
erőszakoskodtok tehát az emberek lélekismeretén,
ha a meggyőződés és értelem világánál fáklyát neki
gyujtani nem bírtok; és miért hintegetitek mindun-
talan a viszálykodás és egyenetlenség dudváját, hiszen
mindnyájan egy atyának a fiai, egy hazának a gyer-
mekei, és Krisztusban testvérek vagyunk, a kiket az
egymásiránti kötelezettségek teljesítésének kötelezettsége
alól semmiféle vallási gyakorlat és meggyőződés
nem ment fel, nem menthet fel; már pedig a kik más-
képen tesznek, azok a haza és emberiség ellen kon-
tárkodnak, a hatalom és zsarnokság érdekében. — A
kik tehát a felekezeti iskolák mellett izgatnak, azo-
kat bátran úgy nézhetitek, mint a haza és szabadság
ellenségeit.

Az lesz-e korunk annyi áldozattal folytatott
szabadságküzdelmeinek megfelelő vallásszabadság,
ha az emberek egymást vallásukért megint ölni,

gyilkolni fogják? — Vagy ha minden lépten-nyomon, mint a pogányok hamis isteneiket, ti meg vallást kerestek és kevertetek? Minden ember a maga bőrét viszi a vásárra; tessék válogatni, a kóserhustól fogva Rómáig, — de azért az az egy mindenesetre igen világos, hogy maga a vallás senkit sem tesz becsületes emberré, legkivált pedig ha cselekedetei az erkölcs általános fogalmaival egyre ellenkezésben állanak!

Apróságok.

I.

„Mint afféle „Egyházi reform“ védelmezőjét, egy esetről tudósítalak: Etelkámnak Nagy-Réven a mult hideg télen egy igen gyenge fiacskája született; a szülők ezen igen 'gyenge csecsemőjük életét kockáztatni nem akarván az által, hogy a hideg és zordon időben Czibakházára vigyék megkeresztelés végett, tehát Imre egész tisztelettel felkérte a czibakházi lelkészt, lenne szives a küldött kocsin átjönni és a kisdedet a kath. egyház szertartásai szerint megkeresztelni. A ki ezen felhívásnak nem engedett, az a czibakházi lelkész ur volt. Imre újra elküldötte hozzá kocsiját, arra kérve őt, hogy miután a fiucska beteg, lenne szives legalább a káplánját átküldeni a keresztelés elvégzésére, „a megtagadás esetében különben — ezt is hozzá csatolta Imre utolsó felhívásához — kénytelen leszek a helybeli református lelkészszel megkereszteltetni fiamat.“ És erre sem jött sem a káplán, sem a plébános, és így Imre csakugyan a nagyrévi református lelkészhez volt kénytelen folya-

modni, a ki is egész készséggel teljesítette azt a keresztényi szeretet kötelességét, a melyet saját katolikus papja megtagadott. Ha inni, kártyázni hívják, későn és korán, az nem tesz különbséget, oda elmegy, de hivatalos kötelességének teljesítésében mindenféle kifogásokhoz ragaszkodik és azt elmulasztja. Ilyenek, barátom, papjaink s így idegenítik el maguktól saját hiveiket, és neked igazságod van, midőn egy nagyszerű átalakulás munkájában feláldozod tehetőségednek és képességednek egész munkásságát. Nincs ellenvetésem az ellen, ha soraimat az általad nyilvánosság elé hozandó röpiratodban saját nevem alatt is közölni jónak látnád. Igaz barátod K. Károly.“

Közöltem barátomnak sorait, hogy a világ már egyszer ne csak lássa, de meg is győződhessék arról, hogy hol van az igazság, nálunk-e, vagy a hegymögi táborban?!

II.

Mi az a papi dispensatio? Nagy-Abony mezővárosának van egy igen érdemes katolikus lelkész, a kinek hívei úgy ismernek, mint egy valóságos zsarnokot; Huszár Antalnak hívják, most már csuka-süvegben is paradérozik az oltárnál, a mellén kereszt lóg le, és vörös övet is visel, mert hát erre megszerezte akkor az érdemet, a midőn Teleki László után egy Orczy Béla követté választása körül nagy szerepet játszott — Mariássy Béla ellen. Ez a pap, midőn még

hatalommal rendelkezett, akármit parancsolt is a város előljáróságának, az azt készségesen teljesítette, mert hát tartott attól, hogy ha Huszár Antalnak valamiképen szeszélye kerekedik és zsarnok basáskodása ugy hozza magával, könnyen még a szürét is ki fogja tenni a gyepre, azért a város hajduja többet volt az ur Istenek fogdmegje, mint a város előljáróságának hűséges szolgája. Nem csak félt, de rettegett is ő nagyságától az egész város kicsinye és és nagyja, örege-apraja. Mert hát a katolikus papok ezen a módon verték bele saját hiveiknek fejébe azt a vallásos meggyőződést, értelmet, Isten- és felebaráti szeretetet. Ebben a boldog időben a Mózes-vallásnak farsang utolsó napja, meg egy mózes-vallású házaspár lakodalma épen a katolikusok böjt-elsővasárnapjára esett, a mikorra már előre meg volt a czigány fogadva és a nagy vendégfogadó terme kibérelve, mert hát Izrael fiai is, a maguk vallásának szokásai szerint, fényesen akartak mulatni, és a midőn már késő volt, akkor jut eszükbe nem is annyira a katolikus böjt, mint maga a katolikus pap. Tehát egy küldöttséget határoztak küldeni a főmuftihoz, annak elnézését és engedélyét kikérendők a katolikus böjtbeni multság megejtésére. Volt bezzeg lakonikus válasz: „mikor maguknak sábeszők van, azt maguk elég szigorúsággal megtartják, hát ez nekünk is ép oly kötelező“, — és egyszerűen elutasította a küldöttséget, hogy ne is háborgassák azon kéréssel, a mit ő nem engedhet meg. — A küldöttség leverten tért vissza, előadva eljárásának sikertelen eredményét.

Volt sopánkodás és szomoruság minden arczon, a bukott hajó tört árbocza felett; költség és mulatság füstbe ment. Mig az egész társaság így tünődött, töprenkedett, egy fiatal Mefistó, mint a kinek agyában valami gondolat villant meg, kiválik a társaságból és elmegy. Elment a legnagyobb kereskedésbe, és ott felmarkol 10 font szobába való stearin-gyertyát és elviszi a muftihoz, mint a templomnak hozott ajándékot, és újra előterjeszti a már előbb formulázott kérelmét a társaságnak, — és a mufti a 10 font gyertya láttára szelid lett, mint a bárány, és engedékeny, mint a kigyó, arra nézve, hogy hát csak mulassanak becsületesen. Eddig azon töprenkedtek, hogy a kaput és ajtókat eltorlaszolják és maguk oda-bent azután mulatni fognak; de hát erre nézve attól tartottak, hogy a vén róka, a szavát fogadó fogd-megekkel, majd épen a tekintélyesebb egyéneket fogja tarkónál fogva csuffá tenni, tehát erre nem hajoltak. Annál nagyobb lett az öröm, midőn a Mefistó visszajött sikeres eljárásának hírfüzérével, mert a 10 font stearin-gyertya megtette hatását; és hát lehetett tánczolni muzsikaszó mellett és katolikus böjtben, a nagy-abonyi plébános, Huszár Antalnak engedelmével.

A Mefisto kitudta azt is, hogy a 10 font stearin-gyertya mind a főtisztelendő szobájában égett el, és nem a templomban; tehát a fő-muftinak nem is az ur Isten haragjának enyhítése, de saját önérdekének haszna lebegett szemei előtt, mert hát a papok úgy vakítják a világot: pénzért, haszonért minden tör-

vényszegést megengednek, elnéznek, pénz- és haszonkilitás nélkül pedig a legészszzerűbb okokra se hallgatnak. — És elhítetik ezen gonosz eljárásukkal a világgal, hogy az ur Isten is csak úgy megvásárolható pénzen, mint akármelyik gonosz bíró; de mi épen ezt nem hiszszük. És ilyen a papi dispensatio. y—r

III.

Egy kis beszélgetés. „Hallod-e, Sándor, tudod-e, hogy miért hallgatták agyon az autonomia kérdésében irt röpiratodat úgy a kormánypárti, mint az ultramontán és ellenzéki lapok?“ — „Nem tudom, pajtás, én csak annyit tudok és érzek, hogy agyonhallgatták.“ — „No hát megmondom én neked az okát. Hogy a kormány és püspökök lapjai agyonhallgatták, az igen természetes, mert hát te oly igazságokat mondottál el, a melyeket azok sehogy sem akarnak, hogy a nyilvánosság előtt tudva legyenek.“ — „Ezt magam is hajlandó vagyok gyanítani; de hát az ellenzéki lapok miért voltak oly némák iránta?“ — „Hát nem tudod? Megmondom; mert az ajánlás által egy jóhírnevű ellenzéki képviselőt compromittáltál a püspök előtt, a kinek a püspök igen nevezetes nyugdíjat ad saját zsebéből, hát az ellenzéki lapok nem akarták a püspököt még jobban pártjuk ezen tagja ellen haragítani.“ — „No most már értem az egész mulatságot; azért állok most ezen röplap élén, hogy ne kelljen senkit compromittálnom; érted, barátom?“

IV.

Egy kérdés. — Hát az hogy lehet, hogy míg mózes-vallásu honfitársaink autonomikus képviselői 10 frt., — mondd tiz forint napidíjat kaptak, addig az Európában leggazdagabb magyar katolikus egyház autonomikus képviselői egy garas napidíjat sem kapnak? Csak azért, mert Magyarországnak, uradalmak jövedelmei felett rendelkező püspökei és főpapjai egyenesen lehetetlenné akarják tenni a világiak minden befolyását az egyház társadalmi ügyeibe; már pedig azt igen jól tudják, hogy azok a nép érdekét védelmező hazafiak és hivatottak nincsenek abban a helyzetben, hogy családjuk romlása nélkül százakat vagy ezereket áldozhatnának a haza, a nemzet és az emberiség közös érdekének és ügyének előmozdítására, a katolikus egyház társadalmi kérdésének a közszabadság követelése szerinti rendezésére. A nép pedig nagyon is érzi, hogy azok az ingyen működő nagyságos és méltóságos urak nem az ő java- és előnyére, de a biboros urak basáskodásának fentartására szavaznak. Telik igen is ebből a magyar püspökök és főpapok gazdag jövedelméből mindenre, a mi a hatalom és zsarnokság fentartására szolgál, csak arra nem, a mi az Isten dicsőségére, a haza és nemzet szabadságára kellenék; lám, ott meredeznek égfelé a lipótvárosi székesegyház kopár falai, és ezen sopánkodhatnak egész önfeláldozással a katolikus autonomiai gyűlés kisebbségének hazafiasan küzdő

tagjai. Egy okkal több arra, hogy nem disznó orrára való az arany perecz, — a püspökök és főpapoknak se való az a gazdag jövedelem.

V.

A katolikus congressus 30 ellenzéki képviselője a múlt napokban tisztelgett a hercegprimásnál, mint a katolikus autonómiai gyűlés elnökénél, a mikor is a párt egyik tagja tisztességes szónoklattal üdvözölte Magyarország 8 millió katolikusainak főpapját; és a primás a helyett, hogy szívélyes köszönettel fogadta volna párt-ellencinek tisztelgését és meleg üdvözlő hódolatát, és azt mondotta volna a fölvilágosodás, tudomány és a katolikus szeretet hangján: „noha mi elveink- és meggyőződésünkre nézve egymástól eltérő nézetben vagyunk a készülőben lévő katolikus autonómia körül, de azt felteszem, fel kell tennem, és fel is tudom tenni önkörről, miszerint hazafiuság, hazaszeretet és a katolikus hívek lelki nyugodalma azon czél, a mely felé mindnyájunk törekvése egyformán irányozva van“, — és eképen az apostoli ihlettség, Krisztus szeretetének meleg követése szólott volna a primás ajkáról, de nem tette; hanem tette igen is azt, amit egy indulataiban rakonczátlankodó vadállattól inkább várni lehet, hogysem Krisztus szeretetének és szelidségének képviselőjétől, — egy, a tudomány és fölvilágosodás magas polczán álló katolikus főpaptól meg

épen nem is vártunk volna, de hallani sem akarnánk „hogy ő elmegy a pokol kapujáig, de a pokolba nem megy,“ azután pedig fejökhöz vágta eretnekségöket azért, mert az autonomia által az egyházban megörökösödött visszaéléseknek végét akarják vetni. No ennél nagyobb idétlenséget Magyarország hercegprimása ugyan nem mondhatott; tudva tette-e, vagy tudatlanságból, azt nem vitatjuk; de hogy a katolikus papság szellemi műveltsége- és tökéletességéről nem igen kedvező bizonyítványt állított ki, az bizonyos, és mi csak mérsékletünknek adjuk bizonyítványát akkor, midőn a megrovás további kísérletétől tartózkodunk.

Brutus.

VI.

Hát az az „Értesítő a kath. congressusból“ micsoda csodabogara ennek a katolikus irodalomnak? Hát bizony az, kérem, olyan báránybőrbe öltözött farkasféle állat, a melynek világosan se ura, se Istene, se gazdája nincsen. Vannak számok, a melyek kiadó és felelős szerkesztő nélkül jelentek meg, de azért még cikkei se voltak alájegyezve, mert annak a zsoldos irodalomnak a bérenczei, hogy annál könnyebben elbolondithassák a világot és a könnyenhivőket, ezt is csak úgy a mennyből alapított levél módjára szeretik megírni, nem akarván a nyilvánosság előtt semmi felelősséget vállalni azért, a mit irnak. Van egy pár szám, a melyek felelős szerkesztőjeül valami

Hoffman Lajos van megnevezve, az utóbbi számokban pedig mint felelős kiadó Kertész József szerepel. De kik írják? — Azt ugyan jó volna megtudni. Magán-értésem szerint a kormányi irodalomnak kikopott zsoldosai, olyan Kecskeméthy-féle emberek, a kik ma irnak a pápának, holnap Garibaldinak, csak megfizessék, azután a Napoleon császárnak és a köztársaságnak, Haynaunak vagy Kossuthnak, mindig ott, a hol jobban fizetnek; és hát a magyar püspökök az ilyen emberek tollára szorultak, hogy a katolikus autonomia körül a katolikus egyház elve és szabadság-ellenes terveiket megvalósíthassák. Lesz-e sikere, az a jövő kérdése. Mi, kik a nyilvánosságunk hivei és harcosai vagyunk, azon nemes ügy érdekében követeljük, hogy ezen szemfényvesztő bujósdi-játéknak már egyszer vége szakadjon, tudni, ismerni és látni akarjuk azokat a báránybőrbe öltözött farkasokat, ha mindjárt Bálám szamarai lesznek is, azzal sem gondolunk, mert igen jól tudjuk, hogy az a papiros igen türelmes, semmi hazuság és gonoszság ellen, a mit reá mázolnak, nem reclamál, — de legalább a mi ott áll, fekete a fehéren, tudni akarjuk, hogy kicsoda, micsoda csoda-bogárnak köszöni lételét, és akkor legalább tudni fogjuk azt is, hogy érveink élet kik és ki ellen fordítsuk, magunk sem közölvén semmit, a miért a felelősség elvállalására kötelezve nem éreznők magunkat. A többiről fentebb szólunk.

VII.

Haynald érsek is beszélt már a katolikus congressus ülésében, de mint a macska a forró kását, úgy kikerülte ő is a kérdés valódi csomóját. Nem arról van a szó, hogy ő excellentiája az utolsó ispánja lakába költözzék-e át, legkivált pedig akkor, midőn az ispán nem, csak az ispánné van otthonn, — vagy pedig fényes palotában, vagy viskóban lakják-e? hanem igen is arról, hogy Magyarország 8 millió katolikusainak nem kellene már többé a püspökök és papok fa-bábujának lenniök, és minden egyházi hivatalt a szabad választás útján kellene betölteni, a káptalanokat, szerzeteseket eltörölni, a papok nőt-lenségét megszüntetni, a hivataloskodó papság fizetését arányosítani, az egyházi vagyon és alapítványok kezelését a világi hivekre bízni, a felesleges egyházi vagyont pedig a nemzet részére lefoglalni. De hát mindezekről *Haynald érsek* nem beszélt semmit, hanem azt mondá, hogy nem kell autonomia, önkormányzat és szabadság. No de *Haynald érsek* legalább a „kedves“ és „szeretett“ testvérek hangján beszélt, nem úgy mint a primás, a ki az ördög és a pokol emlegetésével szólott ahhoz a — szerinte — Istentől elrugaskodott, deszerintünk hazafias érzelmű és szabadságszerető kisebbséghez. És hát már ennyit is megértünk!

Brutus.

A katolikus irodalom.

Kossuth Lajos Magyarország hajdani kormányzója, a kinek Magyarország népszabadsága és a demokratikus elvek elterjedése kiválóan sokat köszönhet, és a ki a nemzet sorsa felett száműzetésének keserü óráiban még ma is oly sokat és annyit aggódik, busong, egyik legutóbb kelt levelében keserűen panaszkodik a nép értelmi elmaradása, hogy úgy mondjam vastag tudatlansága felett, a mint hogy erről módja és alkalma volt meggyőződhetni, a fentebbi lapokon általam is megvilágított, kezeibe jutott népszámlálás adataiból, a melyeket e helyen azért nem ismételek, nehogy az ismételés vádjá terhelhesse ezen szerény lapokat. Valóban a tudomány, a bölcsesség és jellem annyi fényes csillagai mellett, a melyeket Magyarország szabadságának és függetlenségének oly mőstoha, mint terhes áldozatokkal összekapcsolt küzdelme felmutat, megdöbbenő az arány, mely a tudományosság, az értelmesség meg a butaság között létezik, és így még csodálnunk sem lehet, hogy ebben a boldogtalan országban már annyi nemes kebel szakadt meg a honért!

Hogy tehát nagy Magyarországon ilyen arány

van a nép értelmessége és butasága között, arról ma már minden vita és szóváltás haszontalan időpazarlás lenne, mert itt a tények meztelensége hangosabban bizonyít minden ékesszólásnál, s mert hát az a katekizmus és biblia magoltatása, megszajkózása más eredményt ugyan nem szült és nem is szülhetett volna. Mindaddig pedig, míg a nemzet gyenge sarjadékainak nevelésére és oktatására a papságnak meglesz eddigi hatalmi befolyása, meg lehetünk győződve, hogy azt a csalhatatlan, mint haszontalan embert Rómában imádópapság miként eddig nem, úgy ezután se fog arra törekedni, hogy a nép általában értelmes és fölvilágosodott lehessen, de igen is arra, hogy értetlen, buta és tudatlan maradjon, mert csak ezáltal válik lehetővé a kath. vallás és hit czége, köpönyege alatt az egész társadalmat és népet, a hatalom önkénye- és zsarnokságának eszközeül és játékaul felhasználni.

Hogy a „kath. irodalomnak“ nincsen más feladata és célja, arról mindennap több bizonyítékokat tapasztalunk. Elég fájdalom is, hogy ez a kath. irodalom minden időben magán viselte az emberi és felekezeti gyűlölségnek nemtelen jellegét; de hát e részben a vakmerő arczátlanság tultesz már ma az erkölestelenség és szemtelenség minden fogalmain, úgy, hogy a mindennapi tapasztalás és gyakorlat ezen megrögzött visszaélése ellen a jobb érzésű emberi kebelnek lehetetlen fel nem szólalnia és nem tiltakoznia; mert hát már azok az ugynevezett *nevendék-papi és magyar iskolák* munkálatai is a vallási, emberi és felekezeti gyűlölség terjesztésének örültségeivel tömvek. Már

pedig az a fiatal pap, a ki hivatva van az ember és felebaráti szeretet igéinek hirdetésére, ha ily elvek terjesztése- és megörökítésében nevelkedhetik fel, az soha sem lesz és lehet a valódi fölvilágosodás, értelmesség és polgári szabadság apostola és elszánt bajnoka; pedig hát a szentírásban világosan meg van írva: *„szeressed felebarátodat mint önnönmagadat.“* Kit értett az emberiség megváltója a „felebarátom“ alatt, az is meg van világosan mondva magának Krisztus urunknak gyönyörű hasonlatosságában. És én mindig azt tapasztaltam, hogy azok az emberek, a kik császáriabbak voltak és akartak lenni magánál a császárnál, rendesen mindig igen nagy gazemberek voltak; valamint azok az emberek is, a kik Jézus Krisztusnál is katolikusabbak akartak lenni, mondom, azok az emberek szenteskedő és képmutató gazemberek voltak minden időben. Ujjal lehet reá mutatni azon emberekre is, kik a katolikus irodalomban a felekezeti gyűlölség és egyenetlenség szításában fáradoznak, kik ezáltal nem a vallásos hit, a vallásos értelem és meggyőződés terjesztését akarják elérni, vagy pedig a társadalomban az embernek egymás iránti vallásos szeretetét és tiszteletét a polgári szabadság iránt megörökíteni, hanem igen is a fölvilágosodás és értelmesség terjesztése helyett, a tudatlanság és vastag butaság fentartására akarnak szolgálni — hazánk, a társadalom, és az emberiség átkául.

A kit a katolikus irodalomnak ezen téves irányu állapota és a felekezeti iskoláztatás szerencsétlen befolyása meg nem győzött a haza-, a nemzet-, embe-

riség- és szabadság-ellenes törekvéséről, még a legközelebbi népszámlálás világos adatai mellett is, annak uram Istenem, be kell vala a koponyáját deszkázni, az agyvelejét pedig spiritusban a muzeum számára eltenni; mert én igen is tartok attól, hogy a nemzet akkor fog ennek tudatára felébredni, midőn már a vas igából épen ki sem szabadulhat többé.

Ilyen és ezek lévén a felekezeti nevelésnek és a kath. irodalomnak befolyása és következései, már ideje volna annak is, hogy maga az országgyűlés terjesztené ki figyelmét a kath. autonomiai gyűlés viselt dolgaira, mert ez a gyűlés egyenesen a hazára nézve oly veszedelmes, s csak a nép lelki sötétségének ápolásán töri az eszét. És mik lettek következményei ezen eljárásnak eddig is, nem kell mutogatnom; ennél fogva a legnagyobb meglepődés- és lelki örömmel teszem azon vallomásomat, hogy az országgyűlés előtt Ghicz Kálmánt. képviselő ur, valóságos catoói bölcseséggel, Magyarország minden szabadságszerető polgárainak vigasztalására hozta szóba a kath. autonomiai gyűlés téves irányu határozatait, hogy világos legyen már egyszer az ország előtt azon eljárás, a melyet az ország kath. főpapságának szabadság-ellenes merényletei ellenébe a felelős kormány követni akar.

A ragyogó ékesszólás annyi virágaival tündöklő, Magyarország fölvilágosodásának és értelmességének övendő fejleményére oly kitünő befolyással áradozó ezen nevezetes okmányt már csak azért is időszerű-

nek találtam e lapokra átvenni, mert a szentséges irodalom denevérei ugyancsak zajongtak ám Ghiczy Kálmánnak itten közlött interpellatiója miatt, miután a kath. congressus határozatai nem kellenek ma senkinek, s maguk a görög-katholikusok is élénk tiltakozásban fejezték ki nemtetszésüket ezen, a nemzet szabadságára annyira veszedelmes congressusi határozatok ellen.

A nagyfontosságú interpelláció ime itt következik:

„T. képviselőház! Egy nagyfontosságú tárgyban szándékszem az igen tisztelt vallás és közoktatási miniszter urhoz interpellatiót intézni. (Halljuk!)

Interpellációm a legközelebb tartott katolikus egyházi congressusra és az általa megállapított egyház-önkormányzati szervezetre vonatkozik. Nézetem szerint ezen egyház-önkormányzati szervezet több tekintetből az ország törvényeibe, alkotmányába, a kormány, az országgyűlés, a király, a korona jogaiba ütközik s maga az egyházi congressus is nem oly módon alakult, a mint ezt hasonló esetekre nézve a törvények megszabják.

Midőn ily súlyos váddal lépek fel egy oly nagy tekintélyű testület irányában, mint a kath. egyházi congressus, lehetlen nem indokolnom állításomat. Kötelez engem erre azon testület, melylyel az említett egyházi gyülekezet tagjai iránt mindamellet egyénileg viseltetem, hogy alakulásuknak módját és megállapodásaikat törvényeseknek el nem ismerhetem; tartozom ezzel a t. háznak, mely előbb-utóbb e

fontos tárgyban határozathozatalra lesz hivatva, tartozom az országnak, a melynek minden részeiben ezen, oly sok magas érdekekbe vágó ügyet és annak további fejleményeit kétségkívül igen sokan nagy részvéttel, élénk figyelemmel kísérik. (Halljuk!)

Indokolásomat lehetőleg rövidre kívánom szorítani; nem lehet azonban az oly rövid, mint magam is ohajtanám, mert habár tudom, hogy sokan figyelemmel kísérték az egyházi congressus tanácskozásait, bizonyosan többen vannak, kik annak határozatait közelebbről nem ismerik s így okvetlenül szükséges, hogy legfőbb vonásaiban jelezzem legalább némileg azon határozatokat, melyeket törvénybe ütközőknek tartok. (Halljuk! Halljuk!)

Indokaimat nem egyházi, nem vallási, nem felekezeti szempontból, hanem az e helyen egyedül illetékes közjogi szempontból merítem; vezéreltetve azon kötelességérzet által, melylyel mint képviselő a felekezeti külön-érdekeket a közérdeknek alárendelni s minden irányban megvédeni tartozom az államnak jogait, melyek, ha állam létezését általában akarjuk, sértetlenül föntartandók. (Helyeslés.)

Indokolásomat magában az interpellációban foglaltam, mert a kérdésnek, melyet a miniszteriumhoz intézendő leszek, tárgya, egész hordereje és fontossága támogatására felhozott érvekből érthető csak meg s így helyesen cselekedni véltem, ha alkalmat nyujtok az igen t. vallás és közoktatási miniszter urnak arra, hogy midőn kérdésemre, a mint reméllem, választ adand, kérdésem tárgyát s alapját ne csupán egy e

teremben utóvégre is csak elhangzó szónoklatból, hanem magából a vele közlendő iratból egybefoglalva érthesse meg s eként érthessék meg mindazok is, kik e tárgygyal foglalkozni különben is hajlandók; hogy így akkor, midőn előbb vagy utóbb egy vagy más uton ezen nagyfontosságú tárgyban a t. ház határozni fog, az necsak egyéni, meg lehet egyoldalú nézeteim előterjesztéséből, hanem az annak folytán netalán másfelől is nyilvánulandó véleményekből minden oldalról kellőleg felvilágosítva legyen. (Helyeslés.) Interpelláciomat a t. ház engedelmével fel fogom olvasni (Halljuk!)

Interpelláció

a vallás és közoktatásügyi tisztelt miniszter urhoz.

A legközelebb itt Pesten tartott katolikus egyházi congressus megállapította a magyarországi katolikus egyház önkormányzatának szervezetét, melynek hatásköre a személyi kinevezési ügyekben, a köznevelés terén, a kath. egyházi és iskolai javak és alapítványok tekintetében s általában a magyar kath. egyház világi vonatkozású ügyeiben széles körben kiterjed mindazokra, mik a hittani, egyházkezelési, liturgiai és egyházfegyelmi dolgok körén kívül, az egyházi és világi híveket közösen érdeklik.

Ezen szervezet több oly elvekre van alapítva, melyek törvényeinkkel, alkotmányunkkal meg nem egyeztethetők — a kormány, az országgyűlés, a király, a korona jogaiba ütköznek.

Igy például ezen szervezetnek

3. §-a szerint azon esetekben, melyekben az ap. király a magyarországi kath. egyház érdekeit a római széknél államkormányzati közegek által képviselteti, ennek jövőre az illető önkormányzati hatóságokkal *egyetértőleg* kell történni; ez pedig nemcsak megcsontítása az állam külképviseletében a magyar királyt illető és gyakorlatára nézve csak a törvényben megszabott módozatok által korlátozható jognak, hanem lealacsonyítása egyszersmind az állami külképviseletnek az egyik hazai hitfelekezet közvetítő közegévé; és miután az egyház érdekei az állam érdekeivel nem mindig egyezők, ezeknek egyenes alárendelését amazok alá, az államnak az egyház alá rendelését mondja ki.

A 4. §. az érsekeknek, püspököknek, prépostoknak, káptalanoknak, szerzetesrendeknek, plébánosoknak, egyházaknak, templomoknak birtokában levő összes javakat s az államkormány kezelésé alatt álló vallási, tanulmányi és egyéb alapokat a *magyarországi kath. egyház tulajdonának jelenti ki*; az egyházi javadalmakat javaik *hitbizományszerű* hasznélvezetében és birtokában a szervezetileg megállapított korlátozások mellett meghagyja ugyan, de az említett alapokat az államkormánytól az önkormányzat további rendelkezése alá átvétetni rendeli; s a magyarországi kath. egyház ezen tulajdonának s az egyes javadalmak és alapítványok csak hitbizományszerű hasznélvezetének és birtokának illetékmentes telekönvyi bekebleztetését, a törvényhozás ez iránti rendelkezésének kinyerése után az országos kath.

gyűlés által megállapítandó módozatok szerint eszközöltetni határozza.

A szervezetnek ezen §-sa célzatos ignorálása a képviselőház azon határozatának, mely a vallás és közoktatásügyi miniszterium kezelése alatt levő alapok és alapítványok jogi természetének megvizsgál-tatását rendeli.

A hazai történelem és jogtudomány vezérfonalán indulva tovább, mindez ideig csak azt tudtuk: hogy egyes érsekségeknek, püspökségeknek, más főpapoknak, káptalanoknak, szerzetesrendeknek, plébániák-nak, egyházaknak, templomoknak a magyar korona területén, leginkább királyi adományok, de magán alapítványok útján is nagy értékű és kiterjedésű javak adományoztattak; a szervezetnek említett §-a azonban mindezen javaknak tulajdoni jogát egy tollvonással egy más, egészen új tulajdonosra ruházta át, t. i. a magyarországi kath. egyházra, mely hazánkban nagy tiszteletben és tekintélyben állott mindig; de a melynek, mint ilyennek részére, sem királyi törvényes adományok, sem magán alapítványok, ingatlan javakban legalább soha sem tétettek; s a mely, mint ilyen, törvényeink szerint ingatlan javaknak tulajdoni joggal birtoklására képességgel nem bír.

Sőt a szervezetnek említett 4. §-a a fidei commissumoknak hitbizományi magyar elnevezését szójáté- kul használván fel, az egyházi javadalmak birtokát *hitbizományszerű* haszonélvezetnek és birtoknak jelenti ki; és így nagyhelytelenül alkalmazza a fidei commissumokról szóló hazai törvényeket az egyházi java-

dalmakra, midőn azokra nézve a magyarországi kath. egyháznak részére követelt azon fő tulajdoni jogot, mely ez ideig a nagyobb egyházi javadalmakra nézve mindig az állam által gyakoroltatott, a plébaniákra és templomokra nézve pedig azokat, illetőleg a patronusokat és egyházközségeket illeti: — vagy új *hitbizományszerű* haszonélvezeti és birtoklási *jogcímet* talált fel, melynek nyoma törvényeinkben nem található; — és bizonytalanságban hagy bennünket még aziránt is: vajjon az országgyűlés rendelkezésének ezen §-ban kilátásba helyezett kikötése, mindezen igények és jogainak törvényessége elismerésének, vagy talán csak a telekkönyvi bekeblzés illetékmentességének megnyerésére lesz-e irányozva.

A szervezet 5-ik és számos más §§-ai megállapítják az önkormányzat különböző fokozatai tanácskozó és határozati joggal felruházott, illetőleg a végrehajtás eszközlésére rendelt testületeket és közegeket, melyek feladataikat az állam főfelügyeleti jogának épségben tartása mellett, az államigazgatási hatóságoktól függetlenül teljesítendik s az állami hatóságokkal s más felekezetekkel szemközt a katolikusok egyházi, nevelési és vagyoni érdekeit képviselendik.

Szerveznek jelesül egyházi és világi tagoknak közös s ez utóbbiaknak az előbbieknél számra, de nem befolyásra nézve nagyobb részvételével magyarországi egyetemes országos kath. gyűlést, melléje rendelt igazgató tanácscsal és három igazgató osztályfőnökkel, — továbbá egyházmegyei gyűléseket és tanácsó-

kat — esperes — kerületi tanácsokat és egyházközségi gyűléseket és tanácsokat.

Az országos kath. gyűlés, a hercegprimás elnöklete alatt a magyarországi kath. egyházat általában érdeklő ügyekre nézve a legfőbb önkormányzati hatóság, a magyarországi kath. egyházat, ennek a római székkal elintézését kívánó világi vonatkozású ügyekben az apostoli király előtt, egyéb külviszonyaira nézve pedig az állam és vallás-felekezetek irányában képviseli.

Gyakorolja körülbelül azon jogokat, melyek mintegy az önkormányzati törvényhozás köréhez tartoznak, és e felett a kath. köznevelés és egyházi szolgálat szükségleteinek fedezésére, a hivekre országos adót vethet ki, s ezen adó, valamint az egyházmegyei s egyházközségi gyűlések által is saját körükben kivetendő hasonló adók kivetésének kulcsát megállapítja.

A kormányzat felügyeletére továbbá kebeléből a herceg-primás elnöklete alatt három főpapi és papi és hat világi állású igazgató tanácsost választ, kik a kormányzat minden ágainak kezelésére, az egymástól elkülönözött három, azaz személyi, tanügyi és vagyionkezelési hivatalosztályok szerint, saját felelősségük alatt működendő három igazgató osztályfőnököt állandóan neveznek ki, kik egyszersmind az igazgató tanácsnak szintén rendes tagjai lesznek.

Az igazgató tanács mindazon kinevezéseknél és magasabb egyházi javadalmak adományozásánál, melyekre nézve a kinevezés jogát az apostoli király ekkorig az államkormányzat útján gyakorolta, ezen-

tul az előterjesztést akép eszközli, hogy minden megürült helyre három egyént, ezek közül leendő kinevezés végett az apostoli királyhoz felterjeszt.

Az igazgató tanács felügyelete s az osztályfőnököknek az országos kath. gyűlés által megállapítandó költségvetés szerinti kezelése alatt áll az országos kath. gyűlés pénztára, a melybe a vallási és tanulmányi alapok jövedelmei, az üresedésbe jött, az országos kath. igazgató tanács kezelése alá eső magasabb egyházi javadalmaknak az újabb kinevezésig folyó jövedelmei, — a magasabb egyházi javadalmakok által, a mostani javadalmásokra nézve pedig az országos kath. gyűlés által megállapítandó évi járulékok a tanító rendek jövedelmeinek feleslege és esetleg a kath. hívőkre országosan kivetendő adó folyandanak be.

A tervezett kath. egyházi önkormányzat legfőbb közegei hatáskörének ezen vázlatából első pillanatra következők tűnnek fel:

1-ször: Eddigelé a kath. vallás és egyház-hitfelekezeti érdekeit, a fejedelem, állam és állam kormánya előtt — jól történt-e ez? más kérdés, de tényleg és törvényesen az egyházi hierarchia képviselte; a midőn tehát ezen képviseletnek gyakorlatára még eddig nem létezett, törvényeink előtt ismeretlen, egészen új közegek szerveztetnek, ezeknek hatósága, mint törvényeinkbe s a százados gyakorlatba ütköző, sem a fejedelem, sem az állam, sem az állam kormánya s a közigazgatási és birói hatóságok által törvényesnek nem ismertethetik el mindaddig, míg az a fenálló törvé-

nyek és törvényes gyakorlatnak törvényhozás utjáni megváltoztatásával. törvény által nem fog illetékesnek kimondatni.

2-or. A magasabb egyházi javadalmakat eddigelé ő felsége. a magyar koronát ős idők óta megillető, a törvényhozás megegyezésének hozzájárulása nélkül elidegeníthetetlen jognál fogva szabad akarata és tetszése szerint adományozta, s e jogában csak az ország törvényei által volt korlátozva. a mennyiben például ezek szerint ily javadalmak csak honfiaknak, alkalmas, érdemes férfiaknak adományoztathattak.

Nem változtatja e tényvállást, hogy ő felsége ezen adományozásoknál újabb törvényeink szerint miniszterének tanácsával él, annak előterjesztése után és ellenjegyzése mellett határoz: mert királyaink ily adományozásoknál mások tanácsával korábban is élhettek és ő felsége most is miniszterét, kinek előterjesztését elfogadhatónak nem véli. mással, ki az ő szándékával egyet ért, felelőserélheti.

A tervezett kath. önkormányzati szervezet ellenben a királynak ezen adományozási jogát esupán azon három egvévre szorítja, kiket az általa elmozdíthatlan kath. országos igazgató tanács kinevezés végett elébe esetenkit felterjeszteni fog.

Ez illetéktelen korlátozása sőt megszüntetése a magyar király és korona századok óta gyakorlott jogának, megváltoztatása az 1848 eszt. alaptörvényeinknek, melyek szerint király ő felsége a végrehajtó hatalmat minden egyházi tárgyakban is kizárólag csak miniszteriuma által, s az egyházi maga-

sabb javadalmak adományozását illető miniszterének ellenjegyzése mellett gyakorolja; — megváltoztatása tehát alkotmányunk egyik leglényegesebb részének és biztosításának is.

De megváltoztatása ez az egyházi főrendek állásának is az országgyűlésen, kik eddig, úgy mint a felsőházaknál csaknem minden alkotmányos országban történik, kizárólag a korona által nevezettek ki s jövőre a tervezett kath. önkormányzati szervezet szerint egy 13 tagból álló kath. országos igazgató tanács küldöttei lennének.

3-szor. A megürült egyházi javadalmak időközi jövedelmei és időktől fogva, a hazánkban érvénynyel nem bíró concordatum folytán a legujabb időkben illetéktelenül becsuszott visszaélés bekövetkeztéig, százados gyakorlat szerint az állam kincstárába folytak s az illető javak az új kinevezésig az állam közgeci által kezeltettek.

Ezen gyakorlat törvényeinknek eddig soha kétségbe nem vont s az I. rész 10. cikkében határozottan is kimondott azon elvén alapszik, mely szerint a király minden egyházi főrendeknek is, úgy mint az örökös nélkül kimult világiaknak valóságos és törvényes örököse és javaiknak újabb adományozásukig valóságos birtokosa is; a kath. egyházi önkormányzati szervezet azonban azily megürült egyh. javadalmak, úgy javainak kezelését, mint időközi jövedelmeit a kath. országos önkormányzat számára veszi igénybe, és így nemcsak az állam pénzügyét csonkítja meg, hanem magát az ország törvényeivel is ellentétbe helyezi.

4-szer. Az orsz. kath. gyűlés a megállapított szervezet szerint a kath. köznevelés s egyházi szolgálat szükségleteinek fedezésére az ország összes kath. lakosaira feltétlenül kötelezőleg adót vethet ki, s ezen adó kivetésének kulcsát, úgy mint azét is, melyet az egyházmegyei és községi gyűlések saját körükben kivetni szintén jogosítva vannak, maga állapítandja meg.

Mi legyen e részben jövőre nézve törv. hozás útján megengedhető, vagy elrendelendő? erről szólni nem ez alkalomra tartozik, most elég megjegyezni azt, hogy az újonan életbeléptetendő egyházi közegek részére igénylett ezen jog, oly új jog, mely eddig soha gyakorlatban nem volt a magyarországi kath. egyház kebelében, melyben az egyház által országos vagy egyházmegyei adók kötelező alakban soha nem vettettek ki.

Ellenkezik ez az 1868. 38. t. cz. 11-ik §-ával is, mely a hitfelekezetek által még köznevelési czélokra is hivaiknak anyagi hozzájárulását, saját képviseletük határozata mellett is csak akkép engedni igénybe vétetni, a mint ez eddig szokásban volt, és valóban az ország lakosai felének egy az államkormánytól függetlenül működni kívánó testület által csupán a saját belátása szerint mérlegelendő szűklet határozatlan mérve által korlátolt megadóztathatása, együttvéve az adó kivétele kulcsának az egész országra kiterjedő megállapításával oly nagy fontosságú jog, mely mind azért, mert illetéktelen hatalmat öszpontosít, egy az állam körén kívül működő közeg

kezében, mind azért, mert visszahatást gyakorolhat magára az állam pénzügyére is, — ily módon és mérvben nem gyakorolható, legalább a törv. hozás előleges jóváhagyása nélkül, melyet a közadózáások minden nemére nézve a főfelügyelet megillet; mely az ország polgárait bármely oldalról jöhető illetéktelen tulterhelések esélyei ellen megvédeni tartozik, és saját törvényeink tanúsítása szerint is az ország, úgy katholikus, mint nemkatholikus polgárait a kath. egyházi rend által egyszer is másszor is illetéktelenül gyakorlatba hozott illetékek, taksák s más terhelések ellen megvédte.

Ott, a hol teljes és tökéletes vallásszabadság uralkodik, az állam e czélbóli közbenjárására szükség nincs; mert ott ki-ki, a midőn akar kiléphetvén, bármely hitfelekezet, sőt minden hitfelekezet kebeléből a reá kivetett egyházi adót csak addig fizeti, míg úgy mint nálunk minden polgár köteles valamely bevett hitfelekezet és egyházközséghez csatlakozni, az állam köteles polgárait oly tulterhelések ellen megóvni, melyeknek lehetőségét az általa gyakorolt vallási kényszer által maga idézi elő.

A modottakból kitetszik, hogy a kath. egyházönkormányzati szervezet, ha úgy, a mint a kath. congressus által megállapított, életbe lép, mintegy országgyűlés, igazgató tanács, és felelős végrehajtó miniszterium által szervezett államot fog képezni az államban, s támaszkodva a vallási érzület hatalmára s az országon ki vül székelő teljhatalmu fejének nagy tekintélyére, mé hében hordhatja egy veszélyes riva-

litásnak csiráját az állam és egyház között, mely utóvégre még az egyháznak az állam fölé emelkedését is eredményezheti s azért ezen önkormányzati szervezet, mielőtt életbeléptetése megengedtetnék, ugy a fejedelemnek, mint a kormánynak és országgyűlésnek kiváló figyelmét nagy mérvben igényli.

A kath. önkormányzati szervezet alapítói annak jogosultságát az 1848. eszt. XX. t. cz. 2. §-ra fektetik, mely a hazában törvényesen bevett minden vallásfelekezetre nézve tökéletes egyenlőséget és viszonyosságot állapít meg; s innét következtetik, hogy miután az országba bevett többi vallásfelekezetek önkormányzatukat már szervezték, illetőleg szervezik, ugyanazt hasonló mérvben, hasonló jog- és hatáskörrel a kath. hitfelekezethek is követelni joga van; de nem veszik figyelembe, hogy a magyarországi kath. hitfelekezet s a többi hitfelekezetek között nincsen meg az egyenlőségnek azon természetszerű feltétele, mely a viszonyok egyenlőségében áll.

A többi hitfelekezetek nincsenek, vagy ha vannak, igen csekély mérvben vannak az állam által dotálva, minden intézményeik az ország területén léteznek, minden kormányzati közegek alattvalói a magyar államnak, nincsen az országon kívül székelő főnökük.

A kath. hitfelekezet főpapjai, székes és szerzetes egyházai ellenben az államtól nagyértékű javakkal vannak ellátva, a hitfelekezet maga az országon kívül székelő, a magyar állami hatalomtól

független, a vallás és erkölcstani tárgyakban magát a csalhatatlanság attributumával környező fejétől szoros hitelvi kapcsolattal függ.

A hitfelekezetek között az államtól nyert javadalmazás tekintetében létező különbséget belátták az 1848. XX. t. cz. alkotói is, és épen enélfogva rendelték az idézett t. czikk második §-át közvetlenül követő 3-ik §-ban azt, hogy minden vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségei közálladalmi költségek által fedeztessenek. s valóban, ha ez nem történnék, a minthogy megtörténnie sok oknál fogva lehetetlen is, mindaddig, míg a kath. hitfelekezet főpapjai, székes s szerzetes egyházai, más hitfelekezetek kizárásával birtokában lesznek az államtól nyert nagy anyagi előnyöknek; — mindaddig, míg a magyarországi kath. egyház legfőbb kormánya az országon kívül székelő, a magyar államtól független, s mert csalhatatlannak tartatik, korlátlan hatalmu fejének kezében lesz: a magyar állam nem mondhat le azon jogokról, melyekkel a kath. hitfelekezet világi vonatkozásu ügyeire nézve épen az általa ezen hitfelekezetnek nyújtott anyagi előnyöknél fogva bír; mert nem mondhat le az állami souverainitás azon biztosítékairól, melyeknek megóvását önfentartásának érdeke követeli; szükségét pedig, és épen a kath. egyház irányában, a történelem s maga hazánk történelme is sok példával bizonyítja legkevesbbé kötelezhető pedig arra, hogy kibocsássa kezéből akár fölügyeletét, akár kezelését azon javaknak és alapoknak, melyekről valamely, habár hitfelekezeti

czélra ezen felügyelet vagy kezelésföntartásával rendelkezett.

De az egyházi congressus, mely a sokszor említett egyház-önkormányzati szervezetet megállapította, nem is alakult azon módon, melyet e végre törvényeink s a törvényes gyakorlat megszabtak.

A hazában létező más keresztény hitfelekezetek önkormányzatukat a törvényhozásnak előlegesen megnyert engedelmével szervezték.

A helvét s ágostai hitvallásu hitfelekezetek mindamelllett, hogy vallási szabadságuk régi békekötések és törvények által is meg volt állapítva, önkormányzatukat, úgy a mint az jelenleg törvényesen fönáll, az 1791. 26-ik t. cikkben megállapított törvényhozási intézkedés folytán szervezték.

A görög-keleti vallásuakra nézve az 1848. XX. t. cz. a magyar felelős miniszteriumot bizta meg azal, hogy vallásbeli és iskolai ügyeik iránti intézkedés végett az összes felekezet által, a különböző nyelvű népességre való tekintettel választandó egyházi congressust összehívja és szerkezetének törvény általi végleges rendezését föntartván, a miniszterium által azon alkalommal egybehívatni rendelt congressus, úgy világi, mint egyházi tagjainak számát maga határozta meg.

Hasonlóan intézkedett ugyanazon vallásuakra nézve az 1868. IX. törvényczikk is, törvényesítette a gör. keleti vallásuaknak két egymástól független egyháztartományra időközben történt elválását; mindegyik egyháztartomány hiveit följogosította

egyházi gyülekezeteik szervezésére, és azokban egyházi, iskolai és azokra vonatkozó alapítványi ügyeiknek, az ország törvényeinek korlátai között, önálló rendezésére, megbizta a miniszteriumot mindegyik egyháztartomány előkészítő congressusának összehívására; meghatározta az abba választandó egyházi s világi tagoknak számát és választásuknak módját s az ily módon összehívandó congressust hatalmazta fel azután arra, hogy illető egyháztartomány congressusának szervezetét, ő felsége jóváhagyásának hozzájárulásával, megállapítsa.

Az izraelitáknak a törvényhozás hozzájárulása nélkül egybehívott congressusa által hozott határozatokat illetőleg végre, maga ezen képviselőház is a legközelebbi mult ülészámban, addig, míg ezen törvényhozás tüzetesebben intézkednék, határozatilag kijelentette, hogy ezen congressusnak határozatai ő felségének közbejött szentesítése után is az ország izraelita vallásu polgárait nézve törvényesen kötelezőknek, azok ellen, kik magukat azoknak önként alá nem vetik, végrehajthatóknak nem tekintethetnek.

A magyarországi katolikus egyházi congressus azonban, akár egyházának azon hajlamánál fogva, mely szerint az állam hatalma alól magát elvonni minden időben törekedett, akár téves magyarázatából az ap. kir. fő-kegyuri jognak, mely csupán egyházi jog lévén, a hitfelekezetnek világi vonatkozásu ügyeire nézve alkotmányos országban törvényhozói hatalmat magában nem foglalhat, nem méltatta figyelmére az említett előző törvényhozási intézkedéseket

s a törvényhozás előleges engedelmének kikérése nélkül megindult szervezni hitfelekezetének önkormányzatát, sőt a megállapított szervezetnek fogantatását is azonnal megkezdte; e végre a hercegprimás elnöke alatt 12 tagból álló bizottságot választott s azt a felelős állami kormány közbenjötté s a törvényhozás hozzájárulása szükségességének megemlítése nélkül oda utasította: hogy a congressus által megállapított önkormányzati szervezetet ő felségének megerősítés s ennek folytán törvényes szentesítés végett arról, eléje terjeszsze — gondoskodjék, hogy a szervezet életbeléptetésére szükséges önkormányzati közegek megalakítása végett a választások annak idejében az egész országra nézve kiirassanak: — tegye meg a szükséges előlépéseket arra, hogy az állam önkormányzati közegek által fekezelt alapok és alapítványok a *megállapított szervezetnek ő felsége által leendő szentesítése után* az illetékes önkormányzati közegeknek rendelkezése és kezelése alá átadassanak; sőt a congressus állandósította is magát, mert az említett bizottságot a nélkül, hogy azt ő felségénél a maga útján teendő előleges bejelentésre utasítaná, arra is felhatalmazta, hogy szükség esetében a congressus elnökeleg újból egybehivassék.

A kath. egyházi congressusnak a föntebb idézett törvényekbe ütköző ilyen törvénytelen eljárása, mely szerint mellözte azon módot, melylyel más hitfelekezetek egyházi önkormányzata megállapított, az általa követelt jogegyenlőség elvénél fogva

is köteletségévé teszi, hogy utólagosan teljesítse azt, a mit más hitfelekezetek példájára előlegesen tenni elmulasztott: köteletségévé teszi önkormányzati szervezetének a törvényhozás általi jóváhagyását kikérni s e körülmény maga is elégséges arra, miszerint kijelentsem azon meggyőződésemet, hogy a kath. congressus által legközelebb megállapított országos önkormányzati szervezet, a törvényhozás jóváhagyásának hozzájárulása nélkül, az ország polgárait nézve semmi tekintetben kötelező erővel nem bír, sem részben, sem egészben végre nem hajtható és foganatbavételének a kormány általi megkísértése vagy megengedése az alkotmánynak egyenes megsértése lenne.

Távol van tőlem, hogy megtagadni kívánjam a magyarországi kath. hitfelekezet híveinek azon jogát, hogy egyházi, iskolai s ezekre vonatkozó saját alapítványi ügyeiket, az ország törvényeinek korláti között, ö felségénél teendő előleges bejelentés mellett, időszakonként egybehívandó egyházi gyülekezeteikben rendezzék, intézzék és saját közegeik által kezeltessék s e jogot tőlök bizonyosan a törvényhozás sem fogja megtagadni; de azt megengedhetőnek nem vélem, hogy a kath. hitfelekezet képviselőjeként föllépő bármely testület e téren tulmenjen azon határokön, melyeket az egyházi autonomiának, ugy megalkotására mint gyakorlatára nézve, törvényeink általában megszabnak; hogy határozataiban ellentétbe tegye magát az ország törvényeivel; hogy rendelkezését önhatalmilag oly javakra is kiterjessze, melyekre

nézve egyházának tulajdoni joga még elismerve nincs; hogy elvonhassa magát az állam s törvényhozás hatalma alól, vagy épen azok fölébe emelkedhessenek s egyházának önkormányzatát a törvényhozás hozzájárulása nélkül és így más uton állapíthassa meg, mint azt az országban lévő más hitfelekezetek megállapították.

Mindezeknél fogva a tisztelt vallás és közoktatásügyi miniszter urhoz a következő kérdést intézem:

Tekintetbe véve, hogy a legközelebb tartott kath. egyházi congressus nem azon módon alakult, melyet törvényeink hasonló esetekre nézve megszabtak, s hogy az általa megállapított egyház önkormányzati szervezet, ugy mint tervezve van, önálló törvényeinkbe ütközik s csak ezeknek megváltoztatásával lehetne bármely részben fogamatba vehető, kérdem:

Szándékozik-e a kormány a legközelebb tartott katolikus egyházi congressus által megállapított egyház-önkormányzati szervezetnek részben vagy egészben fogamatbavételét megengedni előbb, mintsem az az országgyűlés jóváhagyása alá terjesztetnék?

Hányszor mondtam én és sürgettem volt, hogy a kath. irodalomra nézve igen szép tér kínálkozik az egyházi reform már ugyis elodázhatatlan és elkerülhetetlen kérdéseinek fejtegetése által; de hát erről ugy látom, valamint a püspökök, ugy a congressus exciás és méltóságos képviselői egyáltalában mit se akarnak tudni, és nem is lesz abból valami, miglen

maga az országos törvényhozás a maga feladatának, a polgárok lélekismereti szabadságának biztosítására a szükséges lépéseket meg nem teszi, ezt pedig csakis a papi javadalmak világiasítása által kezdheti meg, mert a püspökök- és bérencz irkásaikban mi mindig „szerecseneket“ fogunk mosni, ez pedig csak idő- és erő-pazarlás.

A kath. autonomia és a congressus.

Az országos katolikus congressus által kiküldött 27-es bizottság kisebbségének javaslatával szemben és az egyházi reform ügye.

Az események oly rohamos sebességgel váltják fel és követik egymást, hogy alig vagyunk képesek azok benyomása és hordereje felett kellőleg tájékozni magunkat; és így mi, kik a fölvilágosodás és szabadság követeléseinek mérlegelésével a közügy érdekében foglalkozunk, alig tehetünk egyebet, mint a letűnt események tarlóján száraz levelek között böngészni. Az oly sebes röptü események ténye gyanánt most már a congressus befejezett munkálkodása áll a nyilvánosság előtt, a melyvel valamint az ország általános közvéleménye nincsen megelégedve, úgy hinni akarom, hogy a felett határozni maga az országos törvényhozás is kevés napok mulva, mint a hogy én e sorokat írom, hivatva érzendi magát. E sorok ezuttali feladata a fölvilágosodás- és szabadságellenes azon alapelveknek kimutatása, a melyek az anynyi hűhóval szabadelvünek kürtölt kisebbségi munkálathban letéve vannak.

Minekutána a vallásszabadság, a katolikus autonomia és önkormányzat neve alatt érteni sem lehet mást, mint a tökéletes vallásszabadság helyreállítását, ugy hát minden, a mi ez ellen történik, nem lesz és nem lehet más, mint a vallásszabadság meghiusítására intézett merénylet; hogy pedig ez fő vezéreszméje mind a két munkálatnak, arról az előzmények, a kath. congressusban lefolyt viták és az említett congressusnak mind a két *többség* és *kisebbség* által készített munkálatai elég világosan tanuskodnak. Már pedig, hogy Magyarországnak 1848-ki, a nemzet és társadalom szabadságát és függetlenségét szabályozó törvényhozóinak, és az ugyane tárgyban királyi esküvel szentesített 20-ik t. cz.-nek szándéka- és akaratában nem egy ily csodaszülött lebegett szemeik előtt, azt felesleges lenne mutogatni

Mi, kik a szabadság elvei- és követeléseire nézve tisztában vagyunk magunkkal és elveinkkel, nem is tagadhatjuk el abbéli meggyőződésünket, hogy az olyan Bartal György, Gajzágó Salamon, Hrabár Manó, Horváth Döme-féle emberektől, mint a kiknek nevei ezen kisebbségi munkálat élén figurálnak, mást ugy se vártunk; mert hiszen ezek az emberek a valódi önkormányzat és szabadság nagy elvei iránt igen furcsa fogalmakkal bírnak, és annak, a ki a történetet ismeri, még nagyon bizonyítgatni sem kell, hogy a kath. egyház hiveinek önkormányzata és szabadsága mind az ideig megvolt, míg a hatalom a nép és társadalom egyéb szabadságait is nem korlátolta, fel nem függesztette; tehát itt nem *szervezetről*, miként

ezt a kisebbségi munkálat 1. §-a hangsulyozza, lehet szó, de a valódi szabadság helyreállításáról. Tudták ezt a püspökök és csatlósaik igen jól, és azért az ellenzék, mely ez ellen szót emelt, hatalmasan le is zugták, le is lármázták; mert igen jól érzik és tudják, hogy ezen irányban az igazság, a szabadság és önkormányzat elveinek elferdítése- és meghamisítására nem lehetne olyan körmönfont okoskodásokkal előállaniok.

Hogy mily áron fosztatott meg az egyház a maga szabadságától, midőn a római birodalomban az üldözött vallásból egyszerre uralkodó vallássá küzdötte föl magát, arról hogy az olvasónak világos fogalma lehessen, legyen szabad száraz rövidséggel N. Constantin keleti császár viselt dolgaira hivatkoznom, mint a ki hatalmi tulterjeszkedéseiben magának az egyháznak is elrabolt szabadságaiért fényes javadalmakat osztogatott, hogy a püspökök és papság elnémitásával annál bátrabban garázdálkodhassék a nép- és vallásszabadság dicső talaján.

A mondottaknál fogva igazat kell adnom Mocsáry Lajos t. képviselő urnak, midőn föntebb közlött czikkében ezen 27-es bizottság *többsége- és kisebbségének* munkálatára vonatkozólag igen találóan azt mondja: „az egyik tizenkilencz, a másik egy hiján husz,“ mert úgy a *többség* mint a *kisebbség* munkálatában felállított elvek elfogadása mellett a valódi szabadság és önkormányzat érvényesüléséről álmodni sem lehet, miután a 2-ik §. a szabadság és önkormányzat minden követelését a hatalom zsámolyához veti; már

pedig én a római zsinaton jelen volt cincinnati amerikai püspök szavaival tartok, a ki ott azt mondá: „én származásomnál fogva republikánus vagyok, és így a királyok isteni eredetében nem hiszek“, és én se akarom és tudom elhinni, hogy a hatalom érdeke a nép érdekeivel valaha és valamikor öszhangzásban tudna lenni. A történet világosan fel is jegyezte Ferencz császár és királynak a magyar országgyűlés küldöttségéhez intézett szavait, mely szerint azt mondá: „Adjatok nekem pénzt és katonát, a többiben, a mit kell, majd elvégzem én, ti meg menjetek haza.“

Ha tehát Magyarország katolikus hívei ezután sem folyhatnak bele egyenesen egyházi elöljárók, a püspökök és lelkészek szabad választásába, a katolikus egyházi és köznevelési javak kezelésének meghatározásába, valamint ezen alapítványok hovafordításába, akkor mutogatni sem kell, hogy ez az egész katolikus önkormányzat és vallásszabadság üres hangnál egyéb úgy se lesz; és hát jó lett volna a tervezőknek azt is megmondaniok, hogy ezentul mi az, a mi az országos — mint nevezni szeretik — katolikus gyűlés teendőjeképen fenmaradhat, a mely gyűlés azután, mint a tervezet mondja, sem felelős kormányról, sem országgyűlésről tudni sem akar.

Most már ugyan annyit tudunk, hogy a kath. congressus a többség munkálatát fogadta el, úgy a tanácskozás, mint az újra szervezendő kath. autonomia és önkormányzat alapjául; de hát akármelyiket fogadta volna is el, mindenikben ép oly szabadság- és rendellenes alapelvekkel találkozunk, mert vala-

mint minden a társadalomban alakult, így a vallási társulat és egyesület is az ország és társadalom törvényei iránt tartozó engedelmesség kötelezettsége alól föl nem mentheti magát, de maga a társadalom sem oldozhat föl *senkit* a polgári kötelelességeknek terhes kötelezettsége alól azért, mert egyik vagy másik vallásfelekezet hívei közé tartozónak állítja magát. Különbözik mi, kik az autonomia és az országos kath. gyűlés viselt dolgait figyelemmel kísértük, arról győződünk meg, hogy hiszen itt tulajdonképpen nem is a vallásszabadság és önkormányzat annyira híresztelt helyreállításáról, mint a püspöki mindenható hatalom fentartása- és megállapításáról van leginkább szó; már pedig a ki a történetet ismeri, az úgy is tudja, hogy a hatalom mindenhatósága, *egyeduralom* n emberek kezeiben minő égbekiáltó visszaélésekre vezetett minden időben; mutathatunk fel esetet, hogy a püspök Istennek és lélekismeretének való felelősségében sem Istenre, sem hitre, sem lélekismeretére nem tekintett akkor, amidőn papja üldözéséről intézkedett.

Ezen javaslat 4. §-a minden, a püspökök, káptalanok, gazdag szerzetesek, apátok, prépostok által használt vagyonságokat a katolikus egyház tulajdonának decretálja, a nélkül, hogy ez iránt az országos törvényhozás, vagy a végrehajtó hatalomnak bármi részbeni jóváhagyása vagy épen ellenmondása aggasztaná az illető javaslattevőket, mintha azért, hogy katolikus gyűlésről van szó, már az illetők hivatottak volnának és lehetnének is

a tulajdon szentsége és mikéntje feletti határozathozatalra?!

Ez szörnyüses államférfiúi tudatlanság azon világiak részéről, a kik ezen javaslat esoda- szüleményének megalkotására befolytak; az a pap meg, a ki közjök furakodott, vagy nem akarta őket fölvilágosítani a kérdésnek katholikus szempontból mikénti állása felől; mert a szabadság és szabadelvűség szempontjából mi legalább a haza és a nemzet érdekében, annak megfelelő átalakulás tüzetes vázlatát vártuk volna meg, és a helyett egy minden szabadságot és a kath. vallás alapelvét: „az én országom nem e földről való“, — egyenesen megtagadó alapelvekre találunk ebben a javaslatban is, mint a melyek eddigi fentartása miatt a nép hite és vallásos érzelme végleges megsemmisülésre süllyedt.

Nem hiába, hogy ebbe a kath. gyűlésbe a választások oly tekervényes, az alkotmányosság minden fogalmával ellenkező uton és módon ejtettek meg, és így a haza és szabadság azon elemei mind kiszorultak, a melyek a kath. egyház korszerű reformálásának nagy munkájában mint üdvös tényezők működhettek volna közre, mert az oly egymásnak ellentmondó, sületlenség-és badarságokkal terhelt §§-ok egymás mellé állítására, mint a hogy ez a javaslat is tevé, ugyan ész sem kell, midőn a 4-ik §-ban azt mondja ezen javaslat: „a magasabb egyházi javadalmak jelen birtokosai azon javadalmaknak őket megillető (hol van az megírva, hogy erre határozottan felelni lehetne?) haszonélvezetében a fenálló korlátozások közt éltök

fogytáiglan (hisz ezek az emberek talán nem bolondok, mást és többet ugyse kívánnak, mert ha meghal akárki is, tulajdonosi joga elenyészik) meghagyatnak,“ és ugyancsak a 22-dik § b—c pontjában már meg azt mondja hogy „az országos kath. gyűlés rendelkezése alatt álló pénztárba befolytak a magasabb egyházi javadalmasok jövedelmei, meg a mostani javadalmások által, a velök egyetértőleg meghatározandó járulékok“, mert hogy Magyarország kath. püspökei és főpapjai minő fukarok voltak mindig az egyház és haza nemes érdekei iránt, arra nézve ott van a pestlipótvárosi bazilika, ott van 1848, midőn saját, szorult helyzetbe jutott papjaikat is segélyezni vonakodtak. Ugyanazért a haza és szabadság legnemesebb érdekében ennek a kérdésnek helyes megoldása csak úgy és akkor következhetik be, ha maga az állam vállalja el, egyáltalában minden tekintet nélkül a vallásra, a papságnak fizetését, a kiket azután maguk a hívek fognának választani: mert csakis ezen az uton lehetne minden felmerülhető surlódásnak az állam, egyház és a vallásfelekezetek között véget vetni.

Valahányszor a kath. sugalmazott lapok kezembe jutottak, megolvastva annak a kath. congressusnak a tanácskozásait, mindig elgondolkodtam a felett, hogy a világi képviselők együgyűségét, vagy a püspökök rozszelküségét bámuljam e jobban meg, mert másképen el sem lehetne képzelni azt, hogy az egyház és a társadalom életérdekeivel, szabadságával annyira összeforrott ezen kérdést egy zsák-utczába

miként terelhatték úgy, a hol azután sem az Isten dicsősége, sem pedig a hazának java és boldogsága gyarapodásra és előmenetelre nem száníthat. Mert hát ezek az emberek egy külön önálló kormány- és közegekről álmodoznak mind a két rendbeli javaslatukban, mely azután még Istennek nagyobb dicsőségére, meg is nyuzhatná, meg is égethetné, de talán még karóba is huzathatná a kath. hiveket. Ugyanazért én erősen hiszem, és meg vagyok arról győződve, hogy a kath. hivek ezt mind így tudva és átértve, csakugyan egyet sem választottak volna meg képviselőnek a többség exciás és nagyságos urai közül, sőt nem egyet a kisebbség közül is, mint a hatalom czinkosait, kihagytak volna.

A kath. autonomia lényegére nézve az a másodrangú kérdések közé tartozik, hogy az országos kath. gyűlésen 134 világi és 37 egyházi férfiú képviselje az érdekelt felekezetet; én azonban úgy gondolom, hogy Magyarország 8 millió katolikusait 240 világi képviselő, a papságot pedig, leszámítva a szerzetes rendeket, mert a barátoknak semmi köze az egyház ügyeivel való bibelődéshez, miután ők szerzetesi fogadásuknál fogva egészen lemondottak a világról, vagy 50 képviselő igen megilletné, a püspököknek pedig semmi szavazatot nem engednék meg, mert ők lennének hivatva, a melléjük választott világi tanácsal egyetértőleg, a congressus végzéseinek végrehajtására.

De annál nagyobb kötelessége és feladata lett volna ennek a kath. congressusnak a püspökök és

káptalanok kezelése alatt lévő egyházi, templomok, misék és nevelési alapítványok megvizsgálását elrendelni országszerte, mert nekem határozott tudomásom van arról, hogy a püspöki és káptalani pénzkezelés sem volt soha alaposan vádmentes, a püspököknek minden gazdag és fényes jövedelmei daczára: mert ezen alapítványokat sokszor használták javadalmaik beruházására, és nem egy káptalanról suttogott a hir, hogy ezen alapítványok tőkéjéből 50—60 meg 100 ezer forint, a hanyag kezelés folytán elveszett. Még káplán-koromban merült fel az eset, hogy az akkori plébánosom a káptalan kezelése alatti mise-alapítványoknak illető kamatait 17 egész éven keresztül nem kapta meg, és akkor, mert követelnu hátkodott, azon csufos kifejezéssel utasított el, „hogy meri kérni?“ — és minket, kik az 1848-ki átalakulási mozgalmak alkalmával, a jog és igazság szempontjából, ezen alapítványok feletti nyilvános számadást, és ezek kezelésének a kath. népre leendő átruházását sürgettük, a főpapi önkény folytonos üldözésének tárgyává tett, és most is a helyett, hogy az igazság, a szabadság, az önkormányzat ügyének elégtételt szolgáltatnának, zsákutczába terelik a kérdést. hogy ki se lehessen belőle bontakoznunk.

Ha ezen számadások megvizsgálása megtörtént volna, akkor minden kath. község, falu és fiók-egyháznak a maga temploma alapítványait vissza kellene szolgáltatni, hadd viselné gondját és kezelné becsületesen; mert ha a kath. községek soha se juthatnak a maguk templomára és keresztjeire tett alapítványok

kezeléséhez, ugyan hát mi teendője lesz akkor annak az egyházközségi tanácsnak? vagy talán ez arra való lesz csak, hogy a papnak hajduja és fogdmegje legyen, midőn pedig a párbér, és mint a javaslat jelezi, új adóztatási tehernek kivetése és behajtása válik szükségessé, mint nyúzó-szerszám vétethessék igénybe.

Hogy meggyőződésem csakugyan alapos, kitetszik abból is, hogy a papi lapok már nem egyszer és nagyon panaszkodtak a hivek áldozatkészségének megfogyatkozása felett, sőt én még példát is mutathatnék fel aziránt, hogy a hivek befolyása és beavatkozhatása nélkül kezelt templomnak épen semmi pénze, tőkéje és alapítványa nincsen, pedig ugy a persely, mint a temetési harangozások és lobogók használatai évenként igen fényes és tetemes jövedelmet hoznak be a templom számára, sőt a mint a halálesetek örökösödési hivatalos tárgyalásai igazolják, az örökségeknek egyáltalában ha nem felét, de egy harmadát a templom és barát stola-illetménye és követelese emészti fel rendesen és bizonyosan.

Azt ma talán már bizonyítgatni sem szükséges, hogy a polgári és egyházi társadalom önkormányzati rendezésének alap-föltételei közé tartozik a rendszeres pénz- és vagyonkezelés kérdése. De noha ezen javaslat 35-ik §.-ában az országos kath. közpénztár-ról emlékezik meg, azt még sem mondja meg, — tehát zsákban macskát árul, — hogy ezen pénztár minő módzatok által és forrásokból fog megtelhetni, mert higgyék meg nekem az illetők, — hogy a kanonokok és káptalanok erre a célra, az ő „*nemo*“ vagy jobban

mondva „néma“ pénztárukat nem fogják odaajánlani; már pedig nekem határozott tudomásom van arról is, hogy az ezen néven nevezett káptalani pénztárakban igen nagy kincs fekszik, mert ebbe a pénztárba folyt bele mindig a megüresedett kanonoki székek időközi jövedelme. Ha tehát a káptalanok és püspökségek kezelése alatt álló alapítványi pénztárakban hiány fog és foghat mutatkozni a hivatalos és nyilvános vizsgálat alkalmával, azt ezekből a pénztárakból fedezni és biztosítani lehet.

A kath. congressusnak és ugy a javaslat fogalmazóinak a rend, az igazság és a vallási szabadság megszilárdítása szempontjából, ha valóságosan a népszabadság valódi képviselői akartak volna lenni, legelső teendője az lett volna: szabályozni az érsekek és püspökök fizetését, ellátását. Ha a párisi érsek 50 ezer frankból fényes udvart és házat tarthat, a magyarországi érsekek- és püspököknek ily arányu fizetése bizonyosan nem szolgálhatna a kath. vallás tekintélyének és egyházi magas hivataluknak megvetése- és aláásására! De hát ezek az emberek pénztár- és pénztárnokról fecsegnek üres marokkal, mintha abban az időben élénk még ma is, hogy Isten dicsőségének a köpönyege alatt nyuzni, vagy még kifosztogatni is lehetne az embereket és katolikusokat; miután minden íj- aik daczára, az egyházi javaknak kérdésébe ugy az országgyűlés, mint maga a kormány és hatalom is de mindenestre bele fog szólni.

Az egész kath. autonomia és egyházi reform ügye tehát a körül sarkallik, hogy minden, eddig a

püspökök, kanonokok és papok kezelése alatt álló pénztárak, további kezelés és ellenőrzés végett, a világiak kezébe származtassanak által, — mert minden időben az volt a gazda, a ki a pénzszekevény kulcsát tartotta és tarthatta kezében, és hozzá még bátran is turkálhatott a bányuk, együgyűek és mamelukok zsebeiben. Ma a világon a pénz nagyhatalom, és azért a népek mindenfelé követelik is, hogy zsebeikben a hatalom önkényüleg, a felelősség minden terhe és kötelezettsége nélkül, ne turkálhasson és ne garázdálkodhassék. Ezen átszármaztatás körüli követelésnek eleget tenni a világi hivek részére a papság el nem mulaszthatja. Nincs erre nézve semmi védelem fenntartva sem a sz. írásban, sem a hagyományokban. Tudták és mélyen érezték is ezt annak a katolikus egyházi és szentséges szajha-irodalomnak a sugalmazói, mert ezen ökből az 1868-ban kiadott röpiratomot, a melyben erre kiválóan nagy súlyt fektettem, egyenesen agyonhallgatták, pedig hát én ott is érthetően és magyarul irtam. Sőt nem egy esetben tett hirlapi közleményeim folytán, egy és más oldalról figyelemzeterítő üzeneteket is kaptam arra nézve, hogy az egyházi reform és átalakulás sürgetéseivel hagyjak fel, mert a madár sem csunyt az ő fészkébe. No de hát hazám, az emberiség és a katolikus egyháznak elnyomott ügye lélekismeretes feladatommá tette az igazságnak leplezetlen kimondását, e tekintetben a kötnivalók semmineműi ijesztéseitől sem ijedtem meg.

Ha az egyházi pénztárak kezelése a katolikus

hívek közönségének kezeibe lesz visszaszármaztatva, úgy, a mint a rend, az igazság és a szabadság megköveteli, akkor a többi még szükséges egyházi reformkérdések igen hamarosan és elkerülhetetlenül fognak sietni megoldásuk felé; mert maguk a hívek önkormányzati és alkotmányos öntudatra ébredvén, elkerülhetetlenül követelni fogják a papok nőtlenségének megszüntetését, az isteni szolgálaton és a szertartások gyakorlásánál a nép nyelvének alkalmazását, és mindenekfelett a püspökök- és lelkészeknek szabad választását; hogy ezen az uton a papi javak világsítása, a káptalanok beszüntetése azon kérdések sorába tartoznak, a melyek megoldása nem igen várokozottat magára, az igen világos.

De a congressus, valamint a papi kengyelfutók- és csatlósokból álló többség, úgy az előttem fekvő kisebbségi javaslat fogalmazói — nem az egyenes uton jártak, azért tekervényes utakon zsákutczába jutottak, a honnét csak ismét egy új congressus tartása vezethet ki; de hát addig is a farizeusok, irástudók, jezsuiták, képmutató hegymögiek időt nyertek az egyenetlenség és felekezetestesség magvainak hintegetésére, és ne higye senki, hogy tétlenül fogják lesni a nap keltét és áldozását.

Mihelyt a congressuson egy képviselő a primást mint elnököt, az egyházi pénztárak mikénti állapota, a káptalanok és szerzetes rendek szükségességének kimutatása iránt megszólítja vala, az egész congressus működése más irányt vehetett volna, de így nem egyházi *reformot*, hanem *deformot* csináltak, sőt

többet mondok, magát a katolikus népnek vallásosságát ásták alá.

Mi lesz ennek, az annyi ármány- és cselszövény-nyel keresztülhajtott igazság-elferdítésnek következése, én legalább sem próféta, sem látnok nem akarván lenni, megmondani sem tudom, -- de azt mindenestre tudom és hiszem is, hogy ezen ügyben már paragrafusokkal ugy se lehet valamit végezni; különben azt tapasztalhatja is, minden felebarátom, hogy a visszaélés és gonoszság azon idő óta uralkodik és garázdálkodik leginkább és legtöbbet, mióta annyi törvény és paragrafus gyártása van folyamatban, Magyarország püspökeivel pedig egyezkedni sem lehet, a mint azt a congressuson is megmutatták. Többségök megvult, nagyban, a kisebbség között is birtak saját embereik- és mamelukjaikkal, és így mindent ugy szavaztattak meg, a hogy akartak; most tehát már ezen tapasztalatok és előzmények után alig maradhat fen más hátra, mint hogy hiveik egyházi jogaik rendezését és érdekeik védelmét ott keressék, a hol ily, minden erkölesi érzést lábbal tapodó tagadásokkal talán még sem találkozhatnak: az államnál.

Hogy a püspökök és nem egy a papság közül sietni fognak olyan Patrici bibornok-féle, kezeügyök-be es fegyvereket is használni a katolikusoknak az államkormány és hatalom elleni fellázítására, fel kell tennem; de hogy azután ennek is felsülés lesz és lehet az eredménye, hinni akarom, és midőn a társadalom és hazánk a szabadság és fölvilágosodás ellen vivott annyi küzdelmekben diadalmaskodott, hogy

Magyarország ekkor mégis kitüzendi a kath. autonomia, önkormányzat és vallás-szabadság zászlaját, azt épen úgy hiszem, mint azt, hogy Isten van, az pedig igazságos !!!

Rövid napok mulva meg fogjuk hallani a magyar kir. kormány válaszát is, az oly hatalmas Ghiczy Kálmán t. képviselő urnak interpellatiójára vonatkozólag, szemben a kath. congressus, primás, pöspökök és papságnak társadalom-és szabadságellenes működésével, — és ha Magyarország katolikusainak esze lesz hozzá, abból mindenesetre a kath. autonomia és önkormányzat életbeléptetésének módozatára nézve kellőleg tájékozhatják is magukat.

Macska-körmök.

Kérdés. Hát Magyarország püspökei hogyan és miképen akarják a katolikus autonomia által az önkény és zsarnokság minden eljárását megörökíteni?

Felelet. A kegyuri viszonyoknak épen tartása által!

Kérdés. Hát mi az az egyházi kegyuraság, honét származott, és ellenkezik-e a szabadság, önkormányzat és democratia elveivel?

Felelet. Hogy tulajdonképen mi az az egyházi kegyuraság, arról a mindennapi tapasztalás és élet elég érthetően beszél; mert miglen minden, e hazában létező vallásfelekezetek az érdem, a tudomány a

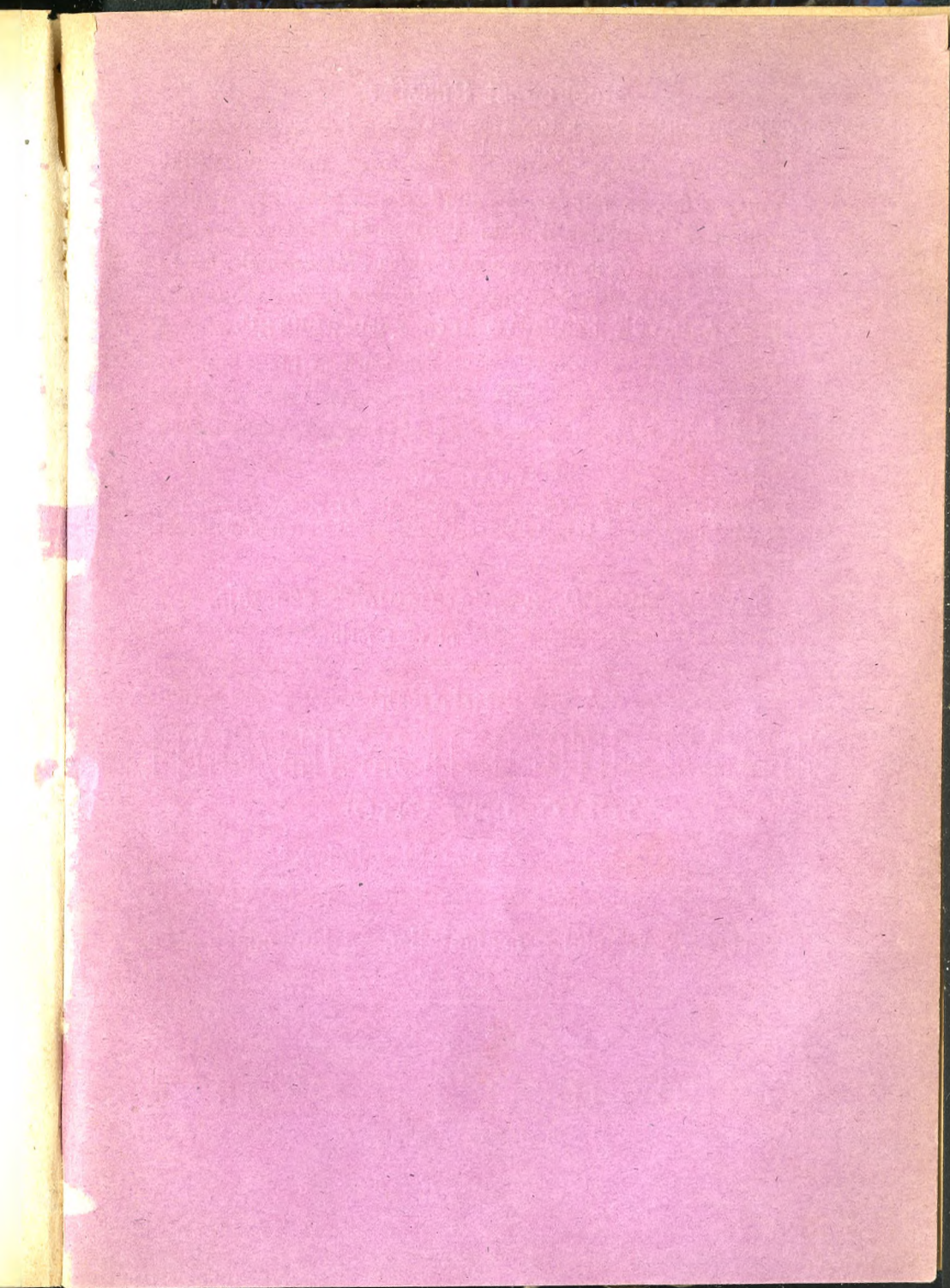
képesség és hazafiuság számbavételével szabadon választják meg fő és alsó-rendü pásztoraikat, és minden egyházi és világi előjáróikat, addig a katolikusok, a kegyuri viszonyoknál fogva, minden e részbeni befolyásukra nézve korlátolva és megbénítva vannak, és pedig nem másért, mint azért, mert Magyarország első királya az ország területén és annak földjéből terjedelmes birtokok- és pusztákkal ajándékozta meg a püspököket, és egy biboros gazdag papi osztályt teremtett, melynek példáját azután maguk a gazdag főurak is követték, mint a kiknek akkoron birtokában volt az egész ország mivelés alatt lévő földje ; utóbb azután maguk ezek a gazdag főpapok is terjedelmes birtokokat szereztek, míg maga az ország törvényhozása is bele nem szólott és ezeknek a holt kezeknek birtokvásárlását nemzetgazdászati szempontból be nem állította. Ily alap és előzmények által keletkeztén ez az ugynevezett katolikus egyházi kegyuraság, méltán kérdezhettük: volt-e joga úgy a pápának, mint a hatalomnak, a katolikusok annyi millióinak lélekismeretén ily égbekiáltó erőszak elkövetésére és gyakorlására? Ezen az uton volt csak lehetséges, hogy olyan dr. Szuppan Zsigmond-féle emberek kineveztethessenek megyés püspökökké, és minden hasonfajta emberekre az egyházi fényes előléptetés várakozhasnék, ellenben a tudomány, képesség, érdem, hazafiuság semmi elismerés- és kitüntetésre épen ne számithasson. Már pedig mi úgy vagyunk meggyőződve, hogy maguknak a kath. hiveknek sokkal nagyobb lelki épülésére szolgálna, ha az egy-

ház erkölcsi és vallási tanitmányait azoknak szájából hallhatná, a kiket erre maga választott, és a kikhez a bizalomnak és szeretetnek bizonyos köteléke fűzi őket. Különben is ezen állapot mélyen ellenkezővén a kath. egyház alkotmány- és szabadság-gyakorlatával, mindenki belátja, hogy midőn Magyarország püspökei a kath. egyház önkormányzatában ezen alakot és szervezetet meg akarják erősíteni, ők nem a szabadság és önkormányzat követeléseinek akarnak szolgálatot tenni, hanem az önkény és zsarnokság megörökösödött visszaéléseit, az alkotmányosság köpönyege és álarcza alatt, akarják megerősíteni, miként ez már a társadalmi alakulások minden irányadó mozgalmában meghonosodott.

Hogy a püspököknek ezen tervet nem az egyház érdeke és föllmagasztalása sugallta, az bizonyos; de sugallta igen is a gazdag egyházi javoknak megtartási vágya. Pedig hát már mi ezen túl vagyunk, mert noha akarjuk és kívánjuk is a „*méltó a napszámos az ő bérére*“ szerint, hogy minden hivatalnak a hivatalnok, elkezdve e minisztertől az utolsó napi díjas irnokig, hivataláért, a melyet visel és lélekismeretesen teljesít, illendő és becsületes ellátásban részesíttessék, ugy a püspök, a lelki pásztor és segédpap, mind mennyi hivatala utánszintén kellőleg díjaztassék; a többi czifraságokra, mint kanonok, apát, prépost gazdag barát, koldus barát, tarka barát, szürke barát, fekete barát, fehér barát, ugy sem lévén semmi szükség sem, tehát egyszerűen felosztatandók és nyugdíjazandók volnának, mert csak ez által lehet a szabadság

és önkormányzat követeléseinek, meg az egyház érdekének is eleget tenni. És valamint nem hiszszük, hogy a fejedelmekért léteznének a népek, úgy a püspökök se akarják elhithetni a világgal, mintha az egyház, a pápa és a hivek csak azért léteznének, hogy minden szabadság-ellenes érdekeiket támogathassák. Már pedig a mint a kath. autonomia 27-es bizottsági többségének paragrafusai hangzanak, a püspökök és primás lelki szemei előtt más cél nem igen lebegett és lebeghetett. Tehát mielőtt azt a tervet határozattá emelnék, jó lesz meggondolniok annak a merényletnek a fontosságát és horderejét, a melyet 8 millió katolikus vallás-szabadságának és önkormányzatának megölésére a világ elé dobtak.

Különben is legyenek meggyőződve arról, hogy a mint sérelem volt az egyház szabadságára nézve az, hogy a kath. egyház a szabadság és önkormányzat elvei szerint soha se volt még rendezve, a mi is magával a vallás üldözésével volt határos, — úgy nemkülönben, ha a kath. egyház tökéletes vallás-szabadságát vissza akarja nyerni Magyarországon, ezt más-képen nem, csak az egyházi terjedelmes javak világi-asítása által szerezhethi meg. Ezt tehát jegyezzék meg jól úgy a püspökök, mint a kath. congressus excellentiás és méltóságos képviselői.

Heckenast Gusztáv

könyvkiadó-hivatalában Pesten (egyetem-utca 4-ik sz.) megjelent és minden
könyvtárban kapható:

BARÁTFÜLEK.

Szent elmélkedések. a papság vérszomja. az inquisitio gaztettei, az új syllabus
káromkodásai és a zsinat egyéb botrányai felett.

Igazhívők számára írta Papramorgó.

Három füzet. — Egy-egy füzet ára 80 kr.

COELIBÁTUS ÉS POLGÁRI HÁZASSÁG.

TARTALMA :

I. A gazdaasszony. Egyház-történeti tanulmány. II. Egynémely főtiszt.
és nagyságos agyvelőnek sajnósa aberrációi a polgári házasság dolgában.
Tiszteletlen polemia.

ÍRTA

PAPRAMORGÓ, a „Barátfülek“ szerzője.

166 lap, 8-rét. — Ára füzve 1 forint.

A KATHOLIKUS EGYHÁZI AUTONOMIA ÉS VESZÉLYEI. TOLDY ISTVÁNTÓL.

116 lap, 8-adrét. — Ára füzve 80 krajczár o. é.

BOCSKAI BRUTUS.

Magyarország teendői a csalhatatlanság kimondása után.

Ára füzve 80 krajczár.

PAPI TITKOK. KÖZÉRDEKŰ KÉPES FOLYÓIRAT.

9 füzet. Ára 3 forint.

